

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra práva

Diplomová práce

Směnka jako zajišťovací instrument

Petra Vyšatová

© 2017 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Petra Vyšatová

Podnikání a administrativa

Název práce

Směnka jako zajišťovací instrument

Název anglicky

Bill of exchange as a securing instrument

Cíle práce

Hlavním cílem této diplomové práce je zpracovat problematiku směnky jako zajišťovacího instrumentu používaného v bankovním sektoru.

Jedním z dílčích cílů je vymezení pojmu a podstaty směnky jako zajišťovacího instrumentu. Jelikož směnka není jediným zajišťovacím instrumentem používaným v bankovním sektoru, bude zde jedna část věnována i ostatním zajišťovacím prostředkům s důrazem na jejich odlišnost od směnky.

Dalším dílčím cílem je nastínění nepříjemných situací, které mohou nastat při využívání směnky. Samozřejmě zde bude i zmínka o možné obraně dlužníka proti zneužití směnky.

Metodika

Práce bude rozdělena na část teoretickou a praktickou.

V teoretické části bude použita metoda analýzy odborné literatury a právních předpisů. Bude zde zaměřeno na klasifikační analýzu zajišťovacích instrumentů, která umožňuje vymezit dílčí části určitého složitého celku podle jejich společných a rozdílných znaků.

V praktické části bude porovnán postup použití směnek v bankovním sektoru v České republice a ve Slovenské republice. Bude zde použita případová studie, která je kvalitativní analýzou konkrétních případů. V této metodě bude zaměřeno především na typické případy a svým způsobem reprezentující určitou kategorii zkoumaných případů. Data budou získány metodou rozhovoru se soukromým podnikatelem, který se v podnikatelském prostředí drží více než 20 let.

Doporučený rozsah práce

60 až 80 stran

Klíčová slova

zajišťovací instrument, cenný papír, směnka, věřitel, dlužník, pohledávka, ručení, zástava, úvěr, bankovníctví

Doporučené zdroje informací

CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. Praha: Linde, 2009. 189 s. ISBN 978-80-7201-756-0.

CHALUPA, Radim. Základy směnečného práva. Praha: Linde, 2008. 319 s. ISBN 978-80-7201-716-4.

KOTÁSEK, J., PIHERA, V., POKORNÁ, J., VÍTEK, J. Přehled cenných papírů. Praha: C. H. Beck, 2014. 264 s. ISBN 978-807400-515-2.

KOVAŘÍK, Zdeněk. Přehled judikatury – Směnečná judikatura. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 190 s. ISBN 978-80-7357-530-4.

KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka a šek v České republice. Praha: C. H. Beck, 2011. 642 s. ISBN 978-80-7400-402-5.

KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. Praha: C. H. Beck, 2009. 128 s. ISBN 978-80-7400-182-6.

KOVAŘÍK, Zdeněk. Zákon směnečný a šekový. Praha: C. H. Beck, 2014. 544 s. ISBN 978-80-7400-361-5.

TINTĚRA, TOMÁŠ. Závazky a jejich zajištění v novém občanském zákoníku. Praha: Leges, 2013. 200 s. ISBN 978-80-87576-75-5.

Zákon č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Předběžný termín obhajoby

2017/18 ZS – PEF (únor 2018)

Vedoucí práce

JUDr. Ing. Renata Korcová

Garantující pracoviště

Katedra práva

Elektronicky schváleno dne 8. 11. 2016

JUDr. Jana Borská, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 9. 11. 2016

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 31. 03. 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Směnka jako zajišťovací instrument" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31.3.2018

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí diplomové práce JUDr. Ing. Renatě Korcové za odborné konzultace, které mi poskytla při zpracování mé diplomové práce. Poděkování patří také všem, kteří si našli čas a odpověděli na mé otázky týkající se řešené problematiky.

Směnka jako zajišťovací instrument

Abstrakt

Diplomová práce je zaměřena na téma Směnka jako zajišťovací instrument. První část práce poukazuje na všeobecné pojmy týkající se této problematiky. Směnka není jedinou možností zajištění závazku a z tohoto důvodu jsou zde popsány i jiné možnosti zajištění, nicméně jim není věnována taková pozornost. Směnka je velice obsáhlá, a proto není možné vysvětlit veškerou problematiku s ní spojenou. Jsou zde nastíněny počátky směnky a její samostatný vznik. Jelikož je práce zaměřena na její zajišťovací funkci, nelze opomenout podstatu, ze které směnka vychází.

Druhá část práce zobrazuje praktické dopady tohoto instrumentu. Nejprve je tato část zaměřena na problematiku směnky vyskytující se v bankovní praxi, kde je proveden rozbor vybrané bankovní instituce. Nelze vynechat běžnou praxi týkající se směnky, která je objasněna prostřednictvím rozborů vybraných soudních rozsudků. V druhé části je také vysvětleno účtování směnek prostřednictvím konkrétních případů, které je v práci zahrnuto v návaznosti na studijní obor autorky. V neposlední řadě je proveden výzkum prostřednictvím dotazníku, na základě něhož je zjištěn postoj občanů v této problematice, kteří se nepohybují v podnikatelské ani v bankovní sféře. Získané výsledky v rámci praktických dopadů jsou následně zhodnoceny.

Klíčová slova: zajišťovací instrument, cenný papír, směnka, věřitel, dlužník, pohledávka, ručení, zástava, úvěr, bankovníctví

Bill of exchange as a securing instrument

Abstract

The diploma thesis is focused on the topic of promissory note as a negotiable instrument. The first part of the thesis points to general concepts related to this issue. Promissory notes are not the only way to secure commitment, and for this reason other collateral options are described but they are not given such attention. Promissory notes are very complex and therefore it is not possible to explain all the issues associated with them. The very origins of the promissory notes and their creation are outlined. Since the work is focused on its reinsurance function the merits of the promissory note should not be overlooked.

The second part of the thesis shows the practical effects of this negotiable instrument. First, this section focuses on the issue of promissory notes that are examined in a selected banking institution. It is not possible to omit the everyday practice regarding the notes which is clarified through the analysis of selected court judgments. The second part also elucidates the accounting of the notes on specific cases which are selected for this thesis based on the connection with the author's study field. Finally, a research is carried out through a questionnaire and on its basis the attitudes of citizens who are not involved directly in the business or banking sphere are identified. The results obtained in the framework of the practical effects are then evaluated.

Keywords: securing instrument, security, bill of exchange, creditor, debtor, debt, guarantee, pledge, credit, banking

Obsah

1 Úvod	10
2 Cíl práce a metodika.....	12
2.1 Cíl práce.....	12
2.2 Metodika.....	12
3 Teoretická východiska	14
3.1 Zajištění dluhu	14
3.1.1 Ručení.....	14
3.1.2 Finanční záruka.....	15
3.1.3 Zajišťovací převod práva.....	15
3.1.4 Dohoda o srážkách ze mzdy	16
3.2 Utvrzení dluhu	16
3.2.1 Smluvní pokuta	17
3.2.2 Uznání dluhu.....	17
3.3 Cenné papíry	18
3.3.1 Členění cenných papírů.....	18
3.4 Pojem směnky.....	21
3.4.1 Původ a vývoj směnky	23
3.4.2 Výhody a nevýhody použití směnky.....	24
3.4.3 Zkoumání pravosti směnek.....	25
3.4.4 Obsah směnky.....	26
3.4.5 Směnka a příčinný závazkový vztah.....	27
3.4.6 Vyloučení použití směnky při spotřebitelském úvěru.....	28
3.4.7 Funkce směnky	28
3.4.8 Směnečná jednání	29
3.4.9 Druhy směnek.....	30
3.4.10 Účastníci směnečných vztahů.....	31
3.4.11 Směnečná způsobilost	34
3.5 Zajišťovací směnka	35
3.5.1 Zajišťovací funkce směnky.....	36
3.6 Zástavní právo ke směnce.....	37
3.7 Blankosměnka.....	38
3.8 Bankovní úvěrové produkty	39
3.8.1 Krátkodobé bankovní úvěry a půjčky	40
3.8.2 Dlouhodobé bankovní úvěry a půjčky	43
4 Vlastní práce	46

4.1	Charakteristika vybrané banky	46
4.1.1	Úvěrové riziko u České spořitelny	46
4.1.2	Druhy zajišťovacích směnek u České spořitelny	47
4.1.3	Zajišťovací právo ze zajišťovací směnky	48
4.1.4	Postup při nesplácení úvěru	48
4.1.5	Nástroje vymáhání pohledávek u České spořitelny	49
4.2	Směnka z účetního hlediska.....	52
4.2.1	Oceňování směnek	53
4.2.2	Účtování směnek.....	53
4.2.3	Prodej směnky.....	56
4.3	Rozbor soudních rozsudků	58
4.4	Dotazníkové šetření.....	70
4.4.1	Vyhodnocení dotazníkového šetření.....	71
5	Výsledky	78
5.1	Směnka v souvislosti se spotřebitelským úvěrem.....	78
5.2	Využití směnky v praxi	79
5.3	Nebezpečí plynoucí ze směnky.....	79
5.4	Průběh vymáhání pohledávky z pohledu dlužníka	80
5.5	Možná ochrana dlužníka.....	81
5.6	Výhody a nevýhody směnky.....	82
6	Závěr	84
7	Seznam použitých zdrojů	86
8	Přílohy	89

Seznam tabulek

Tabulka 1: Účtování směnky k inkasu	55
Tabulka 2: Účtování směnky k úhradě.....	56
Tabulka 3: Účtování eskontu směnky	58

1 Úvod

Diplomová práce je zaměřena na směnku jako zajišťovací prostředek. Směnka byla od pradávna významným institutem, který byl využíván v mezinárodním obchodně především jako platební prostředek u směny zboží či poskytování služeb. Využití směnky jako platebního prostředku znamenalo pro obchodníky vyšší míru komfortu a bezpečí, neboť při svých cestách nemuseli vozit velké obnosy svého platidla a nebyli nuceni směňovat svoji měnu za měnu cizí. V průběhu dvacátého století začaly nástroje směnečného práva pronikat i do jiných vztahů, v nichž na jedné straně vystupoval spotřebitel, tedy osoba, jež neměla hlubší povědomí o směnečném právu. Její funkce se po řadu let měnily, až se ustálily do současné podoby zajišťovacího prostředku, jež je využíván především v obchodních vztazích. Ze všech funkcí směnky je v současné době nejvíce využívaná funkce zajišťovací.

Daná problematika dle názoru autorky není v současné době uspokojivě řešena a dává prostor pro zneužívání. V důsledku nedostatečných znalostí si spotřebitelé nebyli schopni domyslet všechny důsledky, jež pro ně plynuly vystavením směnky. Z tohoto důvodu byli spotřebitelé často druhým účastníkem směnečného vztahu využívání. Zneužívání slabšího postavení spotřebitelů nastávalo zejména v souvislosti s poskytováním spotřebitelských úvěrů. Problematika využívání směnek nebyla v těchto vztazích právně regulována až do roku 2002 a poté byla regulována spíše vágně. K tomuto se vyjádřil i Ústavní soud, který ve svém nálezu konstatoval, že *„směnka je mnohdy uplatňována i mezi subjekty, jež zásadně nejsou v rovném postavení a které nemohou – a ani to nelze od nich spravedlivě očekávat – vnímat směnečný vztah v celé jeho šíři a reflektovat tak případná rizika z něj plynoucí.“*¹

Na výše uvedené problémy zareagoval zákonodárce přijetím zákona č. 43/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů. Tato změna znamenala úplný zákaz využití směnek v souvislosti s poskytováním spotřebitelských úvěrů.

V této práci je také část věnována charakteristice směnečného soudního řízení a uplatňování námitek v tomto řízení. Soudní řízení je cesta, kterou se bude věřitel ubírat v případech, že mu dlužník dobrovolně neuhradí směnku. Pro věřitele by mělo být směnečné

¹ Nález Ústavního soudu ze dne 18.7.2013, sp. zn. IV. ÚS 457/2010.

soudní řízení jednodušší a jeho výsledek předvídatelný, nicméně zde bude ukázka i soudního sporu, ve kterém není výsledek jednoznačný.

Tato práce by měla poskytnout ucelený přehled o možných problémech, které mohou nastat v souvislosti se směnkou. V případě věřitele se jedná především o správnost a formálnost směnky, aby nedošlo k její neplatnosti. Následně může dlužník tyto věřiteli chyby využít v rámci své obrany ve směnečném řízení, které může nastat v obchodních vztazích.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem této diplomové práce je poskytnout co nejpřehlednější informace týkající se problematiky směnky jako zajišťovacího instrumentu používaného v bankovním sektoru a v obchodních vztazích. Práce se stěžejně zabývá aplikací směnečného práva v praxi, proto je zde kladen důraz na praktické aspekty a jejich využití při podnikatelské činnosti. Hlavním přínosem zpracování této práce je objasnění řady problémů, na které mohou uživatelé směnek narazit při jejich použití.

Mezi dílčí cíle patří vymezení pojmu a podstaty směnky jako zajišťovacího instrumentu. Zejména při využívání směnek jako nástroje zajištění nejsou vždy účastníci obchodních vztahů plně seznámeni se všemi důsledky, které mohou v případě jejich uplatnění nastat. Z tohoto důvodu je jedním z dílčích cílů také nastínění nepříjemných situací, které mohou nastat a s tím spojená i možná obrana dlužníka proti zneužití směnky. Jelikož směnka není jediným zajišťovacím instrumentem, bude zde jedna část věnována i ostatním zajišťovacím prostředkům s důrazem na jejich odlišnost od směnky.

Pro směnečné vztahy jsou nastavena velmi striktní pravidla, přičemž odchýlení od těchto pravidel či jejich opomenutí může mít vážné následky zejména pro věřitele. Tyto následky mohou spočívat ve formě zániku práva na vymáhání směnečné sumy v důsledku neplatnosti směnky. Takto stanovené cíle budou realizovány pomocí odborných metod, které jsou popsány v kapitole Metodika práce.

2.2 Metodika

Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou a pro její zpracování byla použita primární a sekundární data. V teoretické části jsou stěžejní sekundární data, které byly získány především metodou analýzy odborné literatury a právních předpisů, zejména zákona č. 191/1950 Sb., směnečného a šekového. Je zde využita klasifikační analýza zajišťovacích instrumentů, která umožňuje vymezit dílčí části určitého složitého celku podle jejich společných a rozdílných znaků. Mezi poslední metodiku využitou v teoretické části patří syntéza odborné literatury a právních předpisů. Na rozdíl od analýzy využívá

postup od části k celku. Jde především o sloučení částí předmětu nebo jevů prostřednictvím shrnutí a zobecnění poznatků získaných analýzou.

V praktické části je posuzován postup použití směnek v bankovním sektoru v České republice a jednotlivé soudní spory vycházející ze směnečné praxe. Je zde použita případová studie, která je kvalitativní analýzou konkrétních případů. V této metodě je zaměřeno především na typické případy, které svým způsobem reprezentují určitou kategorii, vyplývající ze směnečné problematiky. Některé informace v této části byly získány na základě rozhovoru s pracovníkem bankovního institutu. Z tohoto důvodu není možné uvést zdroje, jelikož některé informace nejsou veřejně dostupné. Rozhovor s pracovníkem bankovního institutu představoval nestrukturovanou formu. Metoda nestrukturovaného rozhovoru spočívá v odlišnosti kladení otázek, jelikož jsou pokládány zcela volně. Je však důležité, aby otázky kladené tazatelem, byly věcné a vedly k obdržení kvalitních informací.

Jelikož studijní obor autorky je Podnikání a administrativa se zaměřením na účetnictví, bylo toto promítnuto i v diplomové práci. Při ukázce účtování na konkrétních příkladech byly použity fiktivní názvy podniků, které vychází z vlastní tvorby. V praktických příkladech byly všechny účetní případy účtovány způsobem A.

Dále je zde využita metoda dotazníkového šetření, která je zaměřeno na různé skupiny osob ve společnosti. Otázky jsou zvoleny polouzavřené, kde má respondent uvedenou možnost výběru, ale může zadat i vlastní odpověď. Objevují se zde i otázky otevřené, kde je po respondentovi vyžadována vlastní odpověď.

3 Teoretická východiska

3.1 Zajištění dluhu

Zajištění dluhu má za úkol zvýšit jistotu věřitele, že povinnost dlužníka bude včas a řádně splněna. Snížení rizika či zvýšení jistoty věřitele je dosahováno tím, že k původnímu zajišťovanému závazku přibude nový zajišťovací vztah. Lze to provést tak, že se zaváže třetí osoba věřitele nebo ve prospěch věřitele za dlužníkovu plnění či dá-li někdo věřiteli majetkovou jistotu, že dlužník svůj dluh splní.

„Nikdo není povinen přijmout věc jako jistotu do částky vyšší, než kolik činí dvě třetiny obvyklé ceny.“² Cenný papír, jenž zajišťuje bezpečný výnos je dostatečnou jistotou do $\frac{3}{4}$ obvyklé ceny. Pokud jde o vklady na spořitelních a úvěrních družstvech, jsou způsobilou jistotou do výše pojištění.

Je důležité rozlišovat zajištění dluhů, do čehož se řadí zástava, ručení, bankovní záruka, zajišťovací převod a dohoda o srážkách ze mzdy, a oproti tomu utvrzení dluhů, tj. uznání dluhu a sjednání smluvní pokuty. Uznání dluhu ani sjednání smluvní pokuty nezajišťuje pohledávku věřitele, ale poskytují mu jiné výhody. Uznání dluhu v podstatě zakládá právní domněnku existence dluhu, oproti tomu smluvní pokuta utvrzuje dluh tím způsobem, že je dlužník hrozbou další povinnosti více motivován ke splnění prvotní povinnosti.

3.1.1 Ručení

Ručení zajišťuje osoba, která věřiteli prohlásí, že uspokojí dlužníkuv dluh, pokud ho on nebude splácet. Ručitelské prohlášení vyžaduje vždy písemnou formu. Lze tento druh zajištění poskytnout i pro dluhy budoucí nebo podmíněné. V tomto případě zajištění má věřitel právo požadovat splnění pohledávky na ručiteli, nesplnil-li dlužník dluh v přiměřené lhůtě, ačkoliv byl k tomu písemně vyzván. Písemná výzva není třeba, pokud ji věřitel nemůže zaslat nebo pokud je nezpochybnitelně jasné, že dlužník dluh nesplní. Ručitel může odeprít plnění pouze v případě, že pohledávka nemohla být splněna v důsledku věřitelova jednání. Ručí-li za jeden druh více ručitelů, každý z nich ručí za celý

² ELIÁŠ, K. a kolektiv, *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem* 2012, s. 789

dluh. Ručitel má vůči ostatním ručitelům stejná práva jako spoludlužník. Ručení zaniká zánikem dluhu, který je tímto prostředkem zajištěn. Ručení však nezaniká, pokud dluh zanikl v případě nemožnosti plnění dlužníka, ale ručitel jej splnit může. Právní úprava ručení je téměř shodná s doposud platnou úpravou v obchodním zákoníku, ale jsou zde nepatrné změny. Změna nastala v upřesnění smluvní povahy vzniku ručení především v tom, že pokud věřitel odmítne ručitele, nemá nadále právo po něm cokoli žádat.³

3.1.2 Finanční záruka

Tento druh zajištění vzniká prohlášením výstavce v záruční listině, že uspokojí věřitele podle záruční listiny, pokud dlužník neplní svůj dluh. Pokud záruční listinu vystaví banka, jedná se o bankovní záruku. Záruční listina, stejně jako ručitelské prohlášení, vyžaduje písemnou formu.

Pokud finanční záruku potvrdí jiný výstavce, má věřitel možnost uplatnit právo z finanční záruky vůči kterémukoli z těchto výstavců. Výstavce ručí za splnění nesplaceného zajištěného dluhu za podmínek, které jsou uvedeny v záruční listině. Může uplatnit námitky pouze ty, které připouští záruční listina. Výstavce splní svoji povinnost z finanční záruky, jsou-li splněny podmínky uvedené v záruční listině, a pokud jej k tomu vyzve věřitel písemnou formou.

Právo na plnění ze záruky může věřitel postoupit. Dle podmínek stanovených v záruční listině může věřitel postoupit i právo uplatnit finanční záruku. Tento typ zajištění dluhu lze omezit na dobu určitou. Finanční záruka může zaniknout v případě, že věřitel neuplatní své právo vůči výstavci v době určené záruční listinou. Dle návrhu občanského zákoníku může být výstavcem takovéto záruky nejen banka.⁴

3.1.3 Zajišťovací převod práva

Smlouvou z tohoto zajišťovacího prostředku zajišťuje dlužník nebo třetí osoba dluh tím, že věřiteli dočasně převede své právo. Podstatou tohoto zajišťovacího prostředku je

³ NOVOTNÝ P., BUDÍKOVÁ P., IVIČIČOVÁ J., KEDROŇOVÁ K., ŠTROSOVÁ I., ŠTÝSOVÁ M., *Nový občanský zákoník, smluvní právo*, 2014, s. 100

⁴ NOVOTNÝ P., BUDÍKOVÁ P., IVIČIČOVÁ J., KEDROŇOVÁ K., ŠTROSOVÁ I., ŠTÝSOVÁ M., *Nový občanský zákoník, smluvní právo*, 2014, s. 101

vyhovět zájmu věřitele a získat větší jistotu uspokojení. Právní úprava tohoto prostředku je obsažena v platném občanském zákoníku.

Podstatou zajišťovacího převodu práva je vylepšení právního postavení věřitele tím způsobem, že na něj dlužník či třetí osoba dočasně převádí své právo za účelem zajištění věřiteli pohledávky. Oproti výše zmíněným zajišťovacím prostředkům není v tomto případě vyžadována zvláštní forma smlouvy o zajišťovacím převodu.

Týká-li se zajišťovací právo věci zapsané ve veřejném seznamu, vzniká zajištění zápisem do tohoto seznamu. Převádí-li se právo k zajištění, nesmí být skutečný stav skryt třetím osobám. Je třeba upozornit zejména na hospodářské postavení dlužníka.

V případě, že zajištěný dluh není splněn, stává se převod práva nepodmíněným a dlužník předává věřiteli vše, co je nutné k výkonu převedeného práva. Je-li cena jistoty vyšší než zajištěný dluh, vyplatí věřitel osobě, poskytující jistotu, částku odpovídající rozdílu. Přitom si však připočte náklady, které vynaložil v souvislosti s výkonem zajišťovacího převodu práva. Pokud smlouva neobsahuje údaje o výši dluhu, je na věřiteli, aby prokázal, že cena jistoty nepřevyšuje zajištěný dluh.⁵

3.1.4 Dohoda o srážkách ze mzdy

Dluh lze zajistit i dohodou o srážkách ze mzdy nebo platu mezi věřitelem a dlužníkem. Proti plátcí mzdy nastává věřiteli právo na výplatu srážek v okamžiku, kdy byla plátcí předložena dohoda. Náklady spojené se srážkami nese plátce mzdy, pokud však plátce nemá plnit závazek současně podle několika dohod. V tomto případě jdou náklady k tíži dlužníka.

Tento druh zajišťovacího prostředku je v českém prostředí převážně využíván k zajištění a placení pohledávek na výživné.⁵

3.2 Utvrzení dluhu

Utvrzení dluhu posiluje věřitelovu pozici jiným způsobem než zajištění dluhu. Lze využít dvou způsobů, a to uznání dluhu či sjednání smluvní pokuty. V tomto případě se nejedná o zajištění dluhu, ale pouze o potvrzení jeho existence.

⁵TINTĚRA, T., *Závazky a jejich zajištění v novém občanském zákoníku 2013*, s. 151

3.2.1 Smluvní pokuta

Smluvní strany mohou pro případ porušení povinnosti ujednat smluvní pokutu v určité výši (případně způsob jak je tato výše určena). Věřitel může požadovat pokutu v případě, pokud mu porušením utvrzené povinnosti vznikla škoda. V tomto případě se nemusí jednat pouze o peněžité plnění, ale pokuta může být ujednána i v nepeněžitém plnění. Zaplacení této pokuty však nezbavuje dlužníka povinnosti splnit dluh, který je touto pokutou utvrzený. Ustanovení spojené se smluvní pokutou se použijí i na pokutu stanovenou pro porušení smluvní povinnosti, tzn. penále.

Nastalo-li nezaviněné porušení smluvní povinnosti, vylučuje se zánik práva na smluvní pokutu. Smluvní strany si však mohou ujednat, že dlužník bude povinen platit smluvní pokutu pouze při zaviněném porušení smluvní povinnosti, případně při jejím úmyslném či hrubém porušení.

Vznik práva, na smluvní pokutu, je vázáno na porušení smluvní pokuty. To se vztahuje i na porušení povinnosti splnit dluh určitým způsobem. Pokud se smluvní strany dohodnou, že dlužník zaplatí věřiteli určitou částku v případě, že nastane jiná skutečnost než porušení smluvní povinnosti, nepůjde v tomto případě o smluvní pokutu, ale půjde o platné ujednání. Toto ujednání se posuzuje jako ujednání o odstupném nebo případně jako ujednání nepojmenované smluvní klauzule.⁶

3.2.2 Uznání dluhu

Uzná-li někdo důvod i výši svého dluhu písemným prohlášením, má se za to, že dluh v době uznání stále trvá. Pokud se toto týká placení úroků, považuje se za dluh částka, z níž se úroky platí. Plní-li dlužník dluh pouze z části, lze dle těchto okolností usoudit, že tímto plněním dlužník uznal i zbytek dluhu. Výše uvedené tvrzení však neplatí v případě, že pohledávka věřitele je již promlčena.⁷

^{6,7} ČESKO, *Občanský zákoník, zákon o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), zákon o mezinárodním právu a soukromém a prováděcí a související zvláštní právní předpisy* 2014, s. 381

3.3 Cenné papíry

Cenné papíry se objevují již v době alexandrijské. Vznikaly tak, že dlužník potvrzoval bankéři svůj závazek vystavením a podepsáním dlužního úpisu či stvrzenky. Ve středověku došlo k rozvoji cenných papírů. Začaly se objevovat tzv. generální úvěrové listy – na svůj vrub vystavovali vysocí hodnostáři úvěrové listy na neurčité osoby.

Vydavatel cenného papíru (tzv. emitent) se zavazuje poskytovateli úvěru (tzn. kupujícímu cenného papíru) splatit úvěr včetně úroků. Tržní ekonomika způsobila značný rozvoj cenných papírů. Cenné papíry se stávají nástroji, které obíhají na finančním trhu. Na tomto rozvoji se podílelo i deficitní financování a akciová forma podnikání.

Cenný papír představuje pohledávku vlastníka vůči tomu, kdo je v něm zavázán. Je zcela nenahraditelný a je nositelem právního nároku. Bez cenného papíru není možné požadovat uspokojení nároků věřitele. Stejně tak i dlužník může odepřít plnění závazku, pokud mu není předložen cenný papír.⁸

3.3.1 Členění cenných papírů

Podle druhu

Dle Zákona o cenných papírech mohou existovat následující druhy cenných papírů:

- akcie,
- zatímní listy,
- podílové listy,
- dluhopisy,
- kupóny a investiční kupóny,
- směnky,
- šeky a cestovní šeky,
- náložné listy včetně konosamentů,
- skladištní listy⁹.

^{8,9} LIŠKA, V., a kol., *Podpisy II – směnky a šeky 2017*, s. 5

Jiné druhy cenných papírů mohou být vydány pouze v případě, stanoví-li to zvláštní zákon.

Podle formy

„Podobou – formou se rozumí technické provedení, v němž existuje skripturní akt, se kterým jsou spojena zákonem stanovená práva.“¹⁰ Z tohoto hlediska rozlišujeme dva základní typy:

- listinný cenný papír – je-li samotný cenný papír hmotný nosič zachyceného skripturního aktu učiněného emitentem,
- zaknihovaný cenný papír – skripturní akt je zachycen ve stanovené evidenci (v České republice ve Středisku cenných papírů). Tento akt činí ten, kdo vede tuto evidenci se zmocněním emitenta.

Podle převoditelnosti

Jde o cenné papíry:

- na doručitele (někdy se používá na majitele),
- na řad,
- na jméno.

Při formě cenného papíru na doručitele se za vlastníka považuje osoba, která cenný papír předloží. Tato forma zajišťuje nejvyšší stupeň převoditelnost. Jedná se o cenné papíry, u nichž není uvedeno jméno nebo název vlastníka. Tato forma se využívá např. u akcií, dluhopisů, podílových listů.

Forma na řad vyznačuje jméno oprávněné osoby, popř. název s doložkou na řad. Převod práva se uskutečňuje písemným prohlášením a to zpravidla na rubu cenného papíru, tzv. rubopisem.

Při využití formy na jméno, se na cenném papíru uvádí jméno či název oprávněné osoby (vlastníka).

¹⁰ LIŠKA, V., a kol., *Podpisy II – směňky a šeky 2017*, s. 6

Z hlediska oběhuschopnosti

- CP cirkulační – mohou rychle a bez větších formalit měnit svého majitele. Jde např. o cenné papíry řad.
- CP ukládací – vzhledem k formálnostem převodu práv s nimi spojenými mohou obíhat jen pozvolna. Jedná se např. o cenné papíry na jméno.
- CP zastupitelné – jde o cenné papíry stejného druhu, které byly vydány ve stejné formě a ve stejnou dobu, a vniká-li z nich majitelům stejná práva a povinnosti. Řadíme sem např. zatímní listy, akcie a dluhopisy.
- CP obchodovatelné – jde pouze o papíry cirkulační. Můžeme je dále dělit na veřejně obchodovatelné a neveřejně obchodovatelné.
- CP neobchodovatelné – za neobchodovatelné cenné papíry se považují cenné papíry na jméno.

S veřejně obchodovatelnými papíry lze obchodovat na burze cenných papírů a jiných organizovaných trzích, např. na veřejných trzích dluhopisů. S neveřejně obchodovatelnými cennými papíry lze obchodovat pouze na neveřejném trhu. Tímto způsobem se obchoduje např. se směnkami, šeky, atd.¹¹

Podle ekonomického významu

- CP platební a úvěrové (především směnky a šeky),
- CP ukládací, slouží-li k bezpečnému uložení peněžních prostředků (dluhopisy, vkladové a podílové listy).
- CP spekulativní, které poskytují nárok na podíl zisku (akcie).

Podle emitenta

- Státní CP, které kryjí krátkodobý deficit státního rozpočtu (státní pokladniční poukázky, státní dluhopisy).

¹¹ KOTÁSEK, JOSEF, *Právo cenných papírů*, 2014, s. 49

- Municipální CP, vydávající veřejnoprávní instituce, např. obce (komunální obligace)
- Soukromé CP – cenné papíry soukromých firem či akciových společností
- Individuální CP – cenné papíry fyzických osob

Podle práva

- Konstitutivní – vydání cenných papírů je podmínkou vzniku práv spojených s CP (směnka, šek).
- Deklarativní – CP ztělesňuje právo, které existovalo ještě před jeho vydáním (akcie, zatímní listy).

Podle druhu výnosu

- Stálý – např. obligace či vkladní knížky
- Proměnlivý – např. akcie či podílové listy
- Výběrový – např. los

Podle druhu nároku

- Věcný obsah – umožňují zajistit pohledávku, např. hypotéční zástavní list.
- Dlužní – např. dluhopisy či směnky
- Majetkové právo – právo na podíl majetku či vlastnictví emitenta, např. akcie či podílový list
- Dispoziční – např. náložní či skladištní list
- Vyměnitelné CP – představují nárok na výměnu za jiný CP, např. investiční kupón.¹²

3.4 Pojem směnky

Směnku lze obecně definovat jako cenný papír vydaný v zákonem stanovené formě, kterým se osoby zavazují majiteli směnky poskytnout určité plnění, většinou se jedná o peněžní plnění. Cenný papír není pouze listinným důkazem o existenci určitého práva,

¹² LIŠKA, V., a kol., *Podpisy II – směnky a šeky* 2017, s. 5

pohledávky, jako např. písemně uzavřené smlouvy. Zahrnuje v sobě i funkci průkazní – je důkazem o nároku určité osoby proti výstavci cenného papíru. Majitel cenného papíru se touto listinou legitimuje při výkonu svých práv.

Věřitelem z cenného papíru je ten, kdo je vlastníkem listiny, na které je závazek dlužníka zachycen. Převodem vlastnictví k listině dochází zároveň ke změně věřitele. Tyto změny věřitele se mohou uskutečňovat dvojným způsobem a z tohoto důvodu rozlišujeme dvě skupiny cenných papírů:

- cenné papíry na řad – jedná se o cenný papír, kde již musí být uvedena osoba, v jejíž prospěch je cenný papír vystaven. K převodu práv z cenného papíru dochází však na základě jednostranného prohlášení dosavadního majitele směnky, kterým písemně převádí svá oprávnění na jinou osobu. Toto jednostranné prohlášení se nazývá vrubopis.
- cenné papíry na jméno – věřitel je vyznačen na cenném papíru, vůči němuž je dlužník zavázán. I u tohoto druhu je možné převést práva z cenného papíru. Je to však možné pouze přechodem práv a povinností a to dohodou dosavadního věřitele a nového věřitele spolu s předáním cenného papíru. V tomto případě nabývá nový věřitel (vlastník) svá práva v rozsahu, v jakém je na něj dosavadní vlastník převedl.

Směnky patří mezi cenné papíry dluhové, neboť předmětem nemůže být nic jiného než zaplacení určité peněžité částky. Nepeněžité plnění u směnky nepřichází v úvahu. Taková listina by nebyla směnkou, ale mohla by být poukázkou, která je nyní upravena v občanském zákoníku.

Směnka je abstraktním závazkem. Zákon neváže vznik směnečných závazků na žádné jiné okolnosti, ale pouze na splnění formalit, které předepisuje. Není nutné pochybovat o skutečnosti, že směnka vzniká z konkrétní hospodářské potřeby. I kdyby byl důvod vzniku vyznačen na směnce, nemá to žádný vliv na existenci směnečného závazku. V minulosti bylo zvykem na směnce uvádět hodnotovou doložku, ve které bylo náznakem uvedeno, jaký závazek směnka kryje. Např. „hodnota v hotovosti“ znamenala, že odpovídající sumu si výstavce vybral; doložka „hodnota zboží“ naznačovala, že směnka kryje povinnost zaplatit kupní cenu, atd. Tyto doložky však měly význam pouze evidenční, nemění charakter směnečných závazků.

Směnka je zároveň závazkem nesporným. Podstata je v tom, že vlastník směnky nemusí při předkládání směnky či při případném vymáhání prokazovat nic jiného než to, že je vlastníkem platné směnky.¹³

3.4.1 Původ a vývoj směnky

Již okolo poloviny 12. století se začíná ustalovat listina, která má povahu směnky, ale vývoj byl dovršen až v 17. století. V tomto období již směnka nabyla podoby, která je v těchto rysech ustálena až dodnes. Tím se ovšem neuzavřel vývoj směnky v dalších otázkách a ani není vyloučeno, že moderní obchod nepřivedí ještě další změny. Na formování směnky měla především vliv funkce úvěrových peněz. V průběhu vývoje směnky došlo k tomu, že určité směnky vydávané bankéři, známými svou spolehlivostí, byly používány místo reálných peněz jako platební prostředek. Objektivně plnily funkci peněz namísto tehdejších měn, které představovaly mincovní soustavu z drahých kovů. Z uvedeného vyplývá, že směnka, především směnka vlastní, stojí na počátku vývoje papírových peněz.

Právní regulace směnky probíhala původně jako právo zvykové, a to přirozeně jako právo místní, tzn., že vznikaly jen místně platné normy. Nejasnosti definitivně odstranil dosud platný zákon směnečný a šekový č. 191/1950 Sb., který zachoval naši příslušnost k ženevské směnečně právní skupině. Zároveň zrušil zákony č. 1/1928 Sb., vládní nařízení č. 111/1941 Sb. a zákon směnečný č. 255/1950 Sl. z., čímž vyřešil problémy spojené s konkurencí dosavadních předpisů i hrozící právní dualismus.

Jak již bylo zmíněno, základním pramenem směnečného a šekového práva je u nás zákon č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, který v sobě slučuje dvě právní úpravy, a to úpravu směnky a úpravu šeku. Tímto vzniká dojem, že se v případě směnky a šeku jedná pouze o dvě podskupiny jednoho cenného papíru, mezi nimiž není rozdíl. Tyto cenné papíry k sobě mají samozřejmě blízko, vykazují řadu společných znaků a jsou v mnoha směrech obdobně právně upraveny. Jde ale o cenné papíry, které jsou zcela samostatné a tudíž funkce, které plní, jsou zcela různé.

Směnečné a šekové právo patří jednoznačně do oblasti práva soukromého, kde integrace zákona má pouze jeden cíl, a to ochranu jednotlivých individuálních zájmů,

¹³ KOVAŘÍK, Z., *Směnka a šek v České republice 5/2006*, s. 49

nikoliv zájmy veřejné. Základní soukromoprávní normou je tedy občanský zákoník. Pro oblast podnikatelských vztahů přichází v úvahu obchodní zákoník. Jak již vyplývá z jeho § 1, je sám předpisem speciálním k občanskému zákoníku. Faktem však zůstává, že směnečné a šekové právo bylo tradičně spojováno s právem obchodním. Směnky a šeky, jež jsou vázány na vztahy neobchodní povahy, jsou v jasné menšině.¹⁴

3.4.2 Výhody a nevýhody použití směnky

Směnka může sloužit k:

- získání eskontního nebo obchodního úvěru,
- placení a ručení,
- získání hotovosti před dobou splatnosti směnky.

Výhodou použití směnky je především to, že se jedná o nesporný závazek. Ten, kdo má k dispozici originální směnku a prokáže se jako její oprávněný majitel, prokazuje své právo na její zaplacení. Dlužník, jež se hodlá bránit povinnosti směnku zaplatit, musí své důvody obrany nejen slovně vyjádřit, ale také prokázat.

Nevýhoda využití směnky spočívá v tom, že musí být obsahově vystavena v souladu se zákonem. V případě absence některé z podstatných náležitostí totiž nastává absolutní neplatnost směnky. Pokud již soud vydal směnečný platební rozkaz, nemá případné zfalšování směnky vliv na platnost směnky a dlužník je nucen falešnou směnku zaplatit.

„Za ochranu proti padělání lze považovat dovětek: Nebyla-li směnka, která byla při vydání neúplná, vyplněna tak, jak bylo ujednáno, nemůže se namítat majiteli směnky, že tato ujednání nebyla dodržena, ledaže majitel nabyl směnky ve zlé víře anebo se při nabyvání směnky provinil hrubou nedbalostí.“¹⁵

¹⁴ KOVAŘÍK, Z., *Směnka a šek v České republice 2006*, s. 1

¹⁵ LIŠKA, V., a kol., *Podpisy II – směnky a šeky 2017*, s. 36

3.4.3 Zkoumání pravosti směnek

U obou druhů směnek (cizí i vlastní) je vždy nezbytnou náležitostí podpis osoby výstavce – bez tohoto podpisu směnka formálně neexistuje. Podpis je též nutný i při účasti dalších osob směnečných vztahů, které chtějí být směnečně zavázané a mít také práva a povinnosti plynoucí z tohoto závazku. Identifikuje osoby, které jsou směnečnými dlužníky, jelikož Směnečný a šekový zákon nevyžaduje k platnosti směnky nic než jen podpis. S umístěním podpisu souvisí jeho další funkce a to krycí. Většinou je podpis umístěn pod textem, ke kterému se podepisující zavazuje, nicméně i zde lze nalézt výjimky. V některých případech je podpis připojen k dokumentu s minimálními náležitostmi a není z něj patrné, k čemu podpis zavazuje. Podpis na směnce je v případě sporu zkoumán soudem z hlediska formální a materiální platnosti.

V případě formální platnosti podpisu je nepodstatné zkoumání jeho pravosti. Zásadní však je pouze to, že se jedná o ručně psaný písemný projev. V tomto smyslu je však písemný projev chápán jako sled znaků, které mají význam písma. Směnečný a šekový zákon připouští i užití znaků a symbolů, které zastupují podpis, ale pouze v případě, že byly učiněny ve formě úředního zápisu. Právní úprava formálních náležitostí směnky u nás v podstatě neexistuje.

Materiální platnost podpisu se zaměřuje na skutečnou „hodnotu“ podpisu, tedy jeho závaznost ve směnečných vztazích. K určení materiální platnosti podpisu v případě námitek je vyžadováno zkoumání pravosti znaleckým posudkem.

Z pohledu znalce, který zkoumá pravost podpisu lze při užití vytištěného směnečného formuláře spatřovat určité výhody a to zejména:

- vyšší kvalita papíru – např. lépe rozpoznatelné stopy tzv. „technického padělání“;
- vědomí pisatele podpisu, že podepisuje právě směnku, může mít vliv např. na kvalitu podpisu;
- písmonalecké zkoumání v případě, jsou-li v tiskopisu ručně vyplněny identifikační údaje výstavce;
- je-li sporný podpis napsán na předtištěném tiskopisu směnky, lze vyloučit možnost zneužití podpisu.¹⁶

¹⁶ KOVAŘÍK, Z., *Směnka a šek v České republice 2006*, s. 36

3.4.4 Obsah směnky

Směnka je listinný cenný papír, který je úročný. Obsahuje:

- v případě cizí směnky – bezpodmínečný příkaz zaplatit určitou sumu osobě uvedené ve směnce,
- v případě vlastní směnky – bezpodmínečný příslib zaplatit směnečnou sumu osobě uvedené ve směnce.

Směnka musí obsahovat:

- slovo směnka v textu,
- bezpodmínečný závazek či příkaz,
- peněžní sumu,
- měnu,
- jméno směnečníka,
- místo placení,
- dobu splatnosti,
- jméno remitenta (=toho, komu se platí),
- datum a místo vystavení,
- podpis výstavce.

Směnky slouží zejména k zajištění úvěru a často bývají předmětem bankovních obchodů. V obchodním styku lze směnku použít:

- jako platidlo za účelem splnění závazku,
- jako prostředek placení sloužící k zajištění plnění peněžitého závazku,
- jako nástroj pro získání hotových peněz.

Směnky lze rozdělit dle doby splatnosti na:

- vitasměnky – splatnost je vyjádřena slovně při předložení směnky,
- datasměnky – splatnost v určitý čas po datu vystavení,
- fixní směnky – splatnost v určitý den,

- časová vitasměnka – splatnost určitý čas po předložení směnky.¹⁷

3.4.5 Směnka a příčinný závazkový vztah

Založení směnečného závazkového vztahu je reakcí účastníků emise směnky na jiný právní vztah. Právní vztah, jehož existence motivovala směnečného věřitele a směnečné dlužníky k rozhodnutí emitovat směnku bývá často označována jako příčinný vztah.

Právnímu vztahu založenému emisí směnky náleží statut jednoho z nejvíce nezávislých závazkových vztahů, ale přesto ani tento právní vztah neexistuje sám o sobě. Pro směnečného věřitele i dlužníka jsou v přímé souvislosti se směnkou významné i jiné právní vztahy a skutečnosti, jež nemají přímý vliv na vznik, změnu či zánik směnečného vztahu. Příčinný vztah má na svědomí především vznik směnky, ale obsah směnečného vztahu jej nemůže ovlivnit.

Emise, akceptace, avalování či převod směnky zpětně ovlivňují obsah příčinného vztahu. Nezanedbatelnou roli při posuzování vlivu vzniku směnečného vztahu na příčinný závazkový vztah však sehrává skutečnost, zda byla směnka vystavena, převedena či případně opatřena dalším směnečným prohlášením. Tento vliv lze rozdělit na:

- substitutivní,
- kumulativní.

Substitutivní směnečný vztah nastává, pokud v důsledku vystavení, převodu směnky nebo vzniku dalšího směnečného závazku zanikne příčinná pohledávka a příčinný závazek. Příčinný závazkový vztah je nahrazen směnečným závazkovým vztahem.

Kumulativní směnečná jednání nastávají v případě, že vystavení, akceptace, avalování či převod směnky nemá vliv na další existenci příčinné pohledávky. Existuje příčinný vztah a směnečný vztah vedle sebe.¹⁸

¹⁷ČERNOHORSKÁ, L., *Komplexní pohled do bankovního světa 2017* s. 87

¹⁸TINTĚRA, T., *Závazky a jejich zajištění v novém občanském zákoníku 2013*, s.151

3.4.6 Vyloučení použití směnky při spotřebitelském úvěru

K zajištění spotřebitelského úvěru nelze použít směnku. Cílem tohoto zákazu je ochránit spotřebitele před vlastnostmi směnky jako abstraktního cenného papíru. V minulosti se objevovali případy, kdy byl spotřebitel donucen zaplatit dvakrát spotřebitelský úvěr, jelikož po splacení původního úvěru byla proti němu uplatněna směnka.

Nachází se zde však výjimka, která umožňuje použít směnku k zajištění spotřebitelského úvěru na bydlení, tedy který nelze pro přechodnou dobu dostatečně zajistit zástavním právem k nemovitosti. Musí se však jednat o směnku nepřevoditelnou, tedy ne o směnku na řad. Tato směnka musí být neprodleně po zajištění spotřebitelského úvěru zástavním právem k nemovitosti vrácena spotřebiteli. Výjimka slouží pouze k tomu, aby poskytovatel nemusel podrobněji prokazovat kauzu své pohledávky, ale nijak neurychluje ani neusnadňuje vymáhací proces.

Nemožnost zajistit spotřebitelský úvěr zástavním právem k nemovitosti nastává v případě koupě družstevního bytu před jeho převodem do vlastnictví. Nejedná se však o skutečnost, že spotřebitelský úvěr nelze zajistit zástavním právem k nemovitosti, ale jde např. o situaci, že dosavadní vlastník (družstvo) nesouhlasí se zřízením zástavního práva.

Využití směnky je přípustné pouze u úvěrů, u kterých není sjednáno zajištění nemovitostí, nikoli však u úvěrů, u kterých poskytovatel považuje toto zajištění za nedostatečné. Pokud požaduje zajištění dvěma nemovitostmi, musí však směnku vrátit již po zřízení zástavního práva k první z nich. Toto zajištění spotřebitelských úvěrů na bydlení z uvedených důvodů nelze doporučit a poskytovatel by měl spíše využít ručitelské prohlášení či jinou formu zajištění. Případně by si měl poskytovatel přiznat, že úvěr fakticky poskytuje jako nezajištěný, na čemž směnka nic nemění.¹⁹

3.4.7 Funkce směnky

Směnka může být využita buď k uhrazení pohledávky, nebo k jejímu zajištění a dle toho plní funkci uhrazovací nebo zajišťovací.

¹⁹ SLANINA, J., JEMELKA, L., VETEŠNÍK P., WACHTLOVÁ L., FLÍDR, J., *Zákon o spotřebitelském úvěru s komentářem 2017*, s. 558

Uhrazovací funkce nastává v situaci, kdy je věřiteli příčinné pohledávky poskytnuta směnka jako plnění (pohledávka je zaplacená směnkou), nebo v situaci, kdy je věřiteli příčinné pohledávky dána směnka jako platební instrument.

Zajišťovací funkci má směnka v případě, že věřiteli příčinné pohledávky je poskytnuta směnka jako prostředek zajištění. Směnka má být užita k uspokojení příčinné pohledávky v případě, že tato pohledávka nebude řádně a včas splněna.²⁰

3.4.8 Směnečná jednání

„Nejčastějším směnečným jednáním, které je v souvislosti se zajištěním pohledávky směnkou nebo s uhrazením pohledávky směnkou či prostřednictvím směnky zmiňováno, je vystavení směnky.“²¹ Směnka však může být využita i uskutečněním jiných směnečných úkonů. Jedná se zejména o:

- akceptací cizí směnky,
- avalování směnky,
- převod směnky,
- zastavení směnky.

Akceptace cizí směnky nastává v případě, kdy věřitel příčinné pohledávky vystaví na svůj vlastní řád cizí směnku a dlužník z příčinného vztahu tuto směnku akceptuje. Akceptace směnky se však využívá, i pokud mají být dva směneční dlužníci. Jeden z dlužníků směnku vystaví a druhý ji pak akceptuje.

Avalování směnky je směnečným jednáním, kterým se navyšuje počet směnečných dlužníků. Směneční rukojmí ze směnky jsou vždy zavázáni nejméně s jedním dalším dlužníkem, ať už výstavcem či příjemcem. Pokud je zajišťovací nebo platební směnka opatřena rukojemským prohlášením, směřuje k zajištění pohledávky, nebo k vytvoření platebního nástroje. Platební nástroj je vytvořen buď vystavením směnky, nebo její akceptací.

Při převodu směnku vlastní dlužník příčinné pohledávky a ten ji převede svému věřiteli z příčinné pohledávky. Dlužník je vlastníkem nejčastěji z důvodu, že směnku

²⁰ KOVAŘÍK, Z., *Směnka jako zajištění*, 2009, s. 7

²¹ CHALUPA, R., *Zajišťovací směnka* 2009, s. 31

využívá k zajištění některé svojí jiné pohledávky. Věřitel příčinné pohledávky získá směnku, z níž mu je jeho příčinný dlužník zavázán a z níž jsou mu zavázání také další dlužníci, kteří byli původně zavázání jeho příčinnému dlužníkovi.

O zastavení směnky a příčinném vztahu platí vše, co je uvedeno výše až na jednu výjimku. Věřitel z příčinného vztahu směnku nezískává jako majitel, ale jako zástavní věřitel na základě zastavení směnky. Směnka se zastavuje smlouvou o zastavení cenného papíru.

V rámci zajištění či využití směnky jako platebního nebo uhrazovacího prostředku může nastat více výše uvedených směnečných jednání. Např. kombinace vystavení a akceptace směnky se děje při eskontu směnky. Eskont se realizuje tak, že věřitel příčinné pohledávky vystaví cizí směnku na svůj vlastní řád, tu akceptuje dlužník z příčinné pohledávky a remitent směnku prodá bance, čímž inkasuje výnos z příčinné pohledávky. Poté banka uplatní směnku u příjemce, který se zaplacením směnečného dluhu vyváže z příčinného dluhu. V případě, že příjemce bance nezplatí, uplatní banka směnečný postih vůči remitentovi, jenž má postavení výstavce směnky. Remitent je poté oprávněn domáhat se úhrady směnky vůči příjemci.

3.4.9 Druhy směnek

Směnky se dělí na dva základní druhy, a to na směnku cizí a směnku vlastní. Směnka vlastní představuje závazek výstavce směnky vyplatit dlužnou částku řádnému majiteli směnky. Jedná se tedy o formu dlužnického prohlášení, z čehož vyplývá, že směnečný vztah musí zahrnovat alespoň dvě osoby.

Směnka cizí není přímým závazkem výstavce, ale je jeho příkazem třetí osobě, aby tato osoba zaplatila majiteli směnky. Vztah ze směnky cizí je tedy zpravidla vztahem trojstranným. Hlavní výhoda směnky cizí je spatřena v transportní funkci. V dobách středověku byla směnka především prostředkem transportu peněz. Cizí směnka však byla výhodná i v běžných vztazích platebních. Z hlediska právního může samozřejmě každá směnka obstát jako zcela samostatný závazek, přičemž je jasné, že výstavce směnky má dluh vůči osobě, které směnku vydává.

V různých situacích se setkáváme s různými způsoby označování směnek. Nikdy se však nejedná o druhy směnek zcela samostatné. Jde pouze o technické termíny, které

nevyplývají z textu zákona, ale z praktického názvosloví. Vždy se ale jedná buď o směnku vlastní, nebo cizí. Jiné skutečné druhy směnek neexistují.²²

3.4.10 Účastníci směnečných vztahů

Jednotlivé osoby na směnce, ať už podepsané nebo uvedené, mohou vystupovat v různých úlohách. Jejich postavení se může postupně měnit, což se odráží v obsahu jejich práv a povinností. V některých případech může tentýž účastník vystupovat ve více směnečných úlohách zároveň. Hlavní směnečné úlohy jsou:

- výstavce,
- remitent,
- směnečník,
- příjemce,
- majitel,
- indosant,
- rukojmí,
- intervenient,
- poctěný,
- předchůdci a následníci,
- domiciliát.

Výstavce směnky je nepostradatelnou osobou pro směnku. Jedná se o osobu, která svou aktivitou (vystavením), vyvolá celý směnečný vztah. U směnky cizí je výstavce ten, kdo dává budoucímu dlužníku platební příkaz a sám se tedy nezavazuje. Výstavce směnky vlastní je osobou, která tímto prohlášením přímo přejímá závazek vyplatit směnečnou sumu.

Remitent je osoba, v jejíž prospěch je směnka vydána. Jedná se tedy o prvního věřitele ze směnky a při jejím odevzdání o prvního majitele směnky. Toto označení je shodné u směnky vlastní i u směnky cizí. Může se směnkou neomezeně disponovat, prodat

²² KOVAŘÍK, Z., *Směnka a šek v České republice, 2011*, s. 60

směnku a převést práva na jinou osobu. Remitent nemůže být pominut a nelze jej nahradit údajem „na majitele“.

Směnečník přichází v úvahu pouze u směnky cizí. Obecně se jedná o osobu, vůči níž směřuje příkaz výstavce k zaplacení směnky ve prospěch remitenta nebo dalšího majitele směnky. Vůči směnečníkovi je však tento příkaz nezávazný z hlediska směnečného práva. Neplýnou mu ze směnky vůbec žádné povinnosti. Pokud směnku nepřijme nebo nepřijatou neproplatí, nelze vůči němu uplatnit žádná práva ze směnky ani práva postihová, přesto je směnečník u cizí směnky osobou nutnou.

Příjemce je osoba, která je uvedena na směnce jako směnečník a učiní právní úkon označovaný jako přijetí směnky. Podobně jako směnečník přichází v úvahu pouze u směnky cizí. Příjemce se stává tímto prohlášením přímým směnečným dlužníkem. Majitel cizí směnky má vůči němu nárok na zaplacení směnečné sumy. U nepřijaté cizí směnky nepřichází existence příjemce vůbec v úvahu. Tato směnka tedy zůstává až do splatnosti nejistou a teprve při splatnosti se ukáže, zda směnečník přece jen směnku dobrovolně nezaplatí. Pokud však placení odmítne, zůstanou majiteli pouze nepřímá práva vůči osobám, proti nimž je možno vést postih.

Majitel je osoba, která řádně nabyla směnku, je jejím vlastníkem a je legitimována k výkonu směnečných práv. Jedná se tedy o věřitele ze směnečného závazku. Prvním majitelem směnky je nepochybně remitent. Dalšími majiteli jsou osoby, na které byla směnka rubopisem převedena. Není však možno vyloučit změny v osobě majitele jiným způsobem, např. smrtí majitele, tedy děděním.

S indosantem se setkáváme především v souvislosti s převáděním směnek rubopisem. „*Tento převod předpokládá osobu převádějící a tou je právě indosant a osobu nabývající práv ze směnky, která je nazývána indosatářem.*“²³ Indosatář, který směnku dále nepřevádí, zůstává její majitelem. Indosatář, který směnku dále převádí, vstupuje při tomto dalším postoupení práv ze směnky do role indosanta, tzn., že z hlediska zákona je nadále indosantem. Indosant patří mezi nepřímé neboli postihové dlužníky, což znamená, že stejně jako výstavce odpovídá za přijetí a zaplacení směnky. Oproti výstavci zákon indosantovi umožňuje připojit doložku, kterou tuto svou odpovědnost zcela vyloučí.

²³ KOVAŘÍK, Z., *Směnka a šek v České republice*, 5/2006, s. 63

Rukojmí je zvláštním ručitelem, který přebírá, za konkrétního směnečného účastníka, ručitelský závazek. V případě rukojemství se jedná o ručení formálnější a přísnější. Z podpisu takové osoby na směnce musí tento úmysl, podepsat se jako rukojmí, vyplývat. Rukojmí bývá též označován jak aval nebo avalista. Je nutno odlišovat, za koho přebírá avalista rukojemský závazek. Rukojmí je totiž zavázán jako ten, za koho se zaručil. Pokud se avalista zaručil za výstavce směnky vlastní nebo za příjemce směnky cizí, má obdobné postavení dlužníka přímého jako tyto osoby. Ručení za jiné zavázané osoby představuje závazky nepřímé.

Intervenient je spojen s tzv. směnkou nuznou. Jedná se o směnku, kterou směnečník odmítl přijmout, nebo přímý dlužník či směnečník proplatit, ocitá se v nouzi. V této situaci mohou nastoupit intervenienti. Jde o osoby, které směnku přijmou nebo proplatí. Z tohoto hlediska lze rozlišit čestného příjemce a čestného plátce. Dále je nutno rozdělit intervenienty na volané a nevolané. Volaným intervenientem je osoba, která byla na směnku zapsána jako tzv. podpůrná adresa, na kterou se má majitel obrátit, pokud směnka není přijata nebo proplacena tím, kdo je k tomu v první řadě určen. Z výše uvedeného vyplývá, že je přijata směnečníkem či zaplácena výstavcem u směnky vlastní a směnečníkem u směnky cizí. Všechny osoby, které nejsou uvedeny jako podpůrná adresa, jsou intervenienty nevolanými. Nevolanými proto, že se sami nabízejí k přijetí či placení.

Poctěný je osobou, v jejíž prospěch intervenient směnku přijal nebo zaplatil. Poctěným může být směnečně závazná osoba, avšak pouze dlužníci nepřímí. Intervence za dlužníky přímé není přípustná.

S předchůdci a následníky se počítá především v souvislosti s postihovými právy. Výstavce směnky cizí předchází všem indosantům a dříve podepsaní indosanti předcházejí indosanty podepsané později. U následníků je pořadí opačné. Všichni indosanti jsou následníky výstavce, atd. Pořadí avalistů je dáno pořadím osob, za které převzali rukojemský závazek.

Domiciliát nikdy není osobou směnečně závaznou. Jde o subjekt, který u směnek domicilovaných (umístěných) zabezpečuje vyplacení směnky za osobu přímo závaznou.

Domiciliát jedná vždy jménem a na účet jiného, tedy na účet osoby, které přísluší proplatit směnku. Závazek domiciliáta může být jen obecně právní, nikdy směnečný.²⁴

3.4.11 Směnečná způsobilost

Směnečný vztah je závazkovým vztahem, kde proti sobě stojí v zásadě věřitel a dlužník, tedy osoba, která má právo požadovat plnění a na druhé straně osoba povinná toto plnění poskytnout, tedy vyplatit dlužnou částku. Směnečná způsobilost se rozděluje na dvě stránky a to:

- aktivní způsobilost,
- pasivní způsobilost.

První z nich představuje aktivní způsobilost. Jedná se o schopnost být nositelem práv a povinností. Platí zde to, co obecně platí pro způsobilost být nositelem práv a povinností. Tato stránka směnečné způsobilosti splývá s právní způsobilostí obecnou. Z tohoto hlediska nastává rozdíl mezi fyzickými a právnickými osobami. U fyzických osob platí, že nositelem práv i povinností může být každý již od narození. Nicméně za určitých okolností je nutno šetřit práva ještě nenarozených osob. U směnečných závazků nelze tuto skutečnost vyloučit v případech, kdy budou směnky součástí pozůstalosti. Pokud se jedná o právnické osoby, jejich způsobilost být nositelem práv a povinností nastává okamžikem jejich vzniku. V tomto případě je nutno odlišovat okamžik, kdy je právnická osoba založena a okamžik, kdy vzniká. „*Především u osob veřejného práva zpravidla splývá jejich vznik s jejich založením, ať již vznikají přímo ze zákona nebo na základě úředního aktu zákonem předpokládaného.*“²⁵ Jedná se především o samosprávné územní jednotky či státní orgány. Pro většinu soukromoprávních právnických osob je typické, že nabývají způsobilosti k právům a povinnostem až zápisem do zákonem stanovené evidence.

Pasivní směnečná způsobilost vyjadřuje schopnost svým vlastním jednáním se směnečně zavazovat. Je stanovena zásada, že směnečně se může zavazovat každý, kdo je způsobilý vlastními úkony se zavazovat. U právnických osob splývá způsobilost být nositelem práv a povinností se způsobilostí vlastním jednáním zakládat svá práva

²⁴ KOVAŘÍK, Z., *Směnka a šek v České republice*, 5/2006, s. 68

²⁵ CHALUPA, R., *Zajišťovací směnka 2009*, s. 26

a povinnosti. Fyzické osoby se mohou v určitém rozsahu zavazovat již od poměrně raného dětství. Obecně však nabude plné způsobilosti svým jednáním zakládat práva a povinnosti dovršením osmnáctého roku věku. Dříve lze nabytí tuto způsobilost uzavřením manželství. Pro vznik pasivní směnečné způsobilosti je zapotřebí nabytí úplné způsobilosti k právním úkonům.²⁶

3.5 Zajišťovací směnka

Zajišťovací směnky nejsou žádným zvláštním druhem směnky, ale jsou buď směnkou vlastní, nebo cizí. Uvažujeme-li nad platností směnky, nad právy a povinnostmi je třeba brát v úvahu předpisy směnečného práva.

Pojem zajišťovací směnka označuje skutečnost, že určitá směnka plní, v určitém čase ve vztahu k jiným právům a povinnostem, funkci prostředku zajištění těchto práv a povinností. Nejde tedy o zvláštní směnku, ale o označení funkčního vztahu dané směnky k jiným právům a povinnostem. Směnka může tuto funkci plnit od počátku své existence až do konce.

Opakem směnky zajišťovací je směnka platební. Ani u platební směnky se nejedná o zvláštní druh, ale pouze o jistou funkci. Směnka nemůže být zároveň platební a zajišťovací, ale v průběhu své existence může přejít z jedné funkce do jiné. O platebních směnkách hovoříme v případě, pokud jejich užití směřuje k tomu, aby byly při splatnosti zaplacený. Z tohoto vyplývá, že při nesplacení směnky, došlo mezi danými účastníky k nepředpokládaným komplikacím. Okolnost, že placení proběhne prostřednictvím směnky, zakládá větší pravděpodobnost, že se placení uskuteční a dává v tomto směru větší jistotu.

Jedná-li se o funkci zajišťovací, na prvním místě se nepředpokládá, že bude směnka zaplacená, ale účastníci nadále trvají na tom, že bude závazek splněn. Smysl směnky lež nalézt v tom, že věřitel z tohoto závazku má v ruce prostředek, který by mu posloužil jako zdroj náhradního uspokojení v případě, že zajištěný závazek nebude řádně a včas splněn. V případě, že zajištěný závazek není řádně a včas splněn, využívá věřitel směnku, pomocí níž se domůže plnění, které mu v zajištěném závazkovém vztahu nebylo poskytnuto.

²⁶ CHALUPA, R., *Zajišťovací směnka* 2009, s. 29

Směnka slouží především k tomu, aby před splatností zajištěné povinnosti motivovala k jejímu řádnému splnění a po splatnosti závazku pak má funkci uhrazovací.²⁷

3.5.1 Zajišťovací funkce směnky

Ve vztahu ke směnečným závazkům je kvalifikovaným směnečně právním zajišťovacím závazkem rukojemství (aval). Vedle zajišťovacích závazků spadá i do obecné úpravy závazkových vztahů zajištění, která vlastně zajišťovacími závazky nejsou, i když plní zajišťovací funkci. Příkladem jsou zajišťovací převody práv nebo pohledávek. Tato zajištění nelze označit za zajišťovací závazky, ale pouze za zajišťovací prostředky. Také směnka v zajišťovací funkci je právě jen zajišťovacím prostředkem. Toto vymezení napomáhá k snazšímu pochopení vztahu směnky a závazku.

Za významnou vlastnost zajišťovacích závazků bývá označována akcesoričnost. Jde především o vztah úzké závislosti zajišťovacího závazku a zajištěného závazku. Charakterizuje především okolnost, že vedlejší zajišťovací závazky nemohou existovat jako samostatné závazky, ale existují pouze s hlavním závazkem a s ním také zanikají.

Další významnou vlastností zajišťovacích závazků je subsidiarita. To znamená, že na prvním místě je povinnost plnit na straně hlavního dlužníka a teprve pokud toto plnění neproběhne, nastupuje zajišťující dlužník. O závazku zajišťujícího dlužníka před splatností můžeme hovořit jako o latentním. „*Pokud hlavní dlužník řádně plní, neopustí závazek zajišťujícího dlužníka tuto latentní fázi.*“²⁸

Směnka plnící zajišťovací funkci není k zajištěnému závazku akcesorická ani subsidiární. Směnka, plnící funkci lhostejnou, stojí ve vztahu k jiným závazkům vždy v postavení zcela samostatného, na obecném závazku zcela nezávislého, závazku. I minimálně akcesorický a subsidiární závazek, jako je např. bankovní záruka, vyžaduje, aby alespoň na počátku stála určitá povinnost, která má být zajištěna. Naprostý nedostatek akcesoričnosti a subsidiarity je patrný zejména z toho důvodu, že vztah mezi zajištěným závazkem a směnkou je zcela závislý na vůli účastníků. Pokud se účastníci dohodnou, že se tento vztah uvolní, nic to na další existenci směnky nemění. Směnka může nadále existovat jako zcela nezávislý závazek z cenného papíru.

²⁷ CHALUPA, R., *Zajišťovací směnka* 2009, s. 36

²⁸ KOVAŘÍK, Z., *Směnka jako zajištění* 2/2009, s. 8

3.6 Zástavní právo ke směnce

Zástavní právo ke směnkám je skutečným zajišťovacím právem s rysy akcesoričnosti a subsidiarity. Od běžných zástav se odlišuje tím, že předmětem zástavy je cenný papír. Při zástavě směnek se výrazně prosazuje obecná právní úprava zástavního práva. Právo cenných papírů ovšem zná i řadu speciálních pravidel, které souvisí se zástavou cenných papírů.

Důvodem celého zástavního vztahu je smlouva. Zde platí, že smlouva musí mít vždy písemnou formu. Stejně jako v každé jiné zástavní smlouvě je třeba definovat, jaká pohledávka se zástavním právem zajišťuje. Dále je třeba definovat předmět zástavy, tzn., jaká směnka má být zastavena. Pokud existují dvě směnky, které jsou obsahově identické, aniž se jedná o duplikáty, je třeba směnku, kterou chceme zastavit, opatřit dodatečným zápisem, např. v podobě vedlejší doložky.

U zástavní smlouvy je v postavení zástavního věřitele vždy věřitel ze zajištěného hlavního práva. Zástavcem může být dlužník ze zajištěného vztahu, nebo třetí osoba. Zástavcem však vždy musí být majitel směnky, ale ne majitel, který je pouze zmocněncem. Pro vznik zástavního práva ze směnky je nutné odevzdat směnečnou listinu zástavnímu věřiteli. Dohoda však může stanovit vznik zástavního práva i předáním zástavy třetí osobě. Výše uvedené je možné pouze za daných podmínek. U směnky vydané na jméno je okruh úkonů nutných ke vzniku smluvního zástavního práva vyčerpán. U ordre směnky je nutné vyznačit zástavní rubopis na směnce. Jedná se o nezbytnou podmínku pro vznik zástavního práva k cenným papírům vydaným na řad.

Smyslem zástavního rubopisu je především legitimovat k výkonu práv ze směnky. Označení zástavního věřitele v zástavním rubopise jej staví do pozice majitele směnky a dává mu možnost vykonávat práva ze směnky svým vlastním jménem. To především zahrnuje předložení směnky k placení, ale také možnost uplatnit práva ze směnky v soudním řízení.

Pokud nemůže být zastavená směnka dále převedena, mohou na ni vzniknout další zástavní práva jen jako zákonná, nelze však vyloučit změnu v osobě zástavního věřitele. Nejedná se jen o případné právní nástupnictví za dosavadního indosatáře, např. děděním či jinými obdobnými způsoby.

Při způsobu realizace zástavního práva ke směnce musíme rozlišit směnky na zatím nesplatné a již splatné. Ze směnek nesplatných nelze uplatnit žádné nároky. Tedy jedinou

cestou je prodej směnky, což ovšem pro zástavního věřitele samého je nemožné. I kdyby zástavní věřitel byl obchodníkem s cennými papíry, stejně by se musel obrátit na jiného obchodníka s cennými papíry a prodej realizovat prostřednictvím něj.

Po uskutečnění prodeje je nutné vydat směnku nabyvateli. Při rekta směnkách se jedná pouze o nezměněnou listinu a k tomu listinu, která prokazuje nabytí. U ordre směnek je třeba opatřit směnku indosací. Předepsaný postup je, že obchodník škrtně zástavní rubopis. Následně obchodník vyznačí běžný rubopis na směnce ve prospěch kupujícího.

Jedná-li se o směnku splatnou, lze ji také prodat. Pokud ovšem směnka, prodávána po splatnosti, bude mít účinky pouhého postoupení pohledávky. Ovšem zástavní věřitel smí práva ze směnky uplatnit soudně i mimosoudně proti směnečným dlužníkům. Výnos inkasa směnky či soudní exekuce slouží věřiteli jako zdroj uspokojení.²⁹

3.7 Blankosměnka

Jde o zvláštní skupiny listin, které nejsou směnkami vlastními ani cizími, jelikož nespĺňují nároky na směnečné listiny. Přesto vše ale dávají jejich majiteli jistotu, že může svým vlastním úsilím, aniž by k tomu potřeboval součinnost směnečných dlužníků, tuto listinu přeměnit na dokonalou směnku. Odlišnost blankosměnek se projevuje v tom, že ten, kdo se podepíše na ještě nehotovou listinu, není zatím dlužníkem ze směnky, ale pokud bude listina následně doplněna, zpětně se jím stane. Nebude-li listina doplněna, nikdy se dlužníkem nestane.

Význam blankosměnek spočívá v tom, že mezi účastníky vzniká potřeba, aby jedna strana dala druhé straně směnku pro účely placení nebo častěji zajištění. To však v určitém okamžiku není možné, jelikož účastníci neznají všechny skutečnosti, které je třeba přenést do směnečné listiny. Právě toto období, než bude známo vše potřebné k úplnému vybavení směnky, se řeší tím, že jeden účastník vydá druhému zatím neúplnou listinu, která obsahuje bílá místa a nabyvatele listiny zaváže smlouvu, aby je vyplnil určitým způsobem. Vyplnění bílých míst si sám dotvoří majitel na úplnou směnku. Pokud je jediným bílým místem splatnost směnky, není ze samotné listiny jasné, zda se jedná o blankosměnku, kde bude splatnost teprve doplněna, anebo o úplnou směnku, která je splatná na viděnou.

²⁹ KOVAŘÍK, Z., *Směnka jako zajištění* 2/2009, s. 105

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že blankosměnka, není zatím směnkou. Žádné osoby z takové listiny nemohou být ani oprávněny, ani zavázány. Blankosměnka představuje zatím jen latentní závazek podepsaných osob, ale s výhradou, že směnka bude později doplněna. Účastníci zatím nic neslibují, nepřikazují ani nezajišťují, ale činí tak pro případ, že se listina přemění na skutečnou směnku. Blankosměnka musí být listinou, ze které je patrné, že se stane směnkou. Musí obsahovat torzo směnečného prohlášení, zejména slovo „směnka“. Je-li toto pravidlo splněno, je jen na účastnících, nakolik bude blankosměnka vyplněna.

Zajišťovací blankosměnka nemůže plnit svou zajišťovací funkci, aniž by byla vyplněna a tedy bez smlouvy o vyplnění. Z druhé strany ani vyplňovací smlouva by neměla smysl, aniž by neexistovala zajišťovací blankosměnka a tedy smlouva o zajištění směnkou. Neplatnost jedné smlouvy nezapříčiňuje neplatnost ostatních, pokud se však důvody nevztahují na všechny tyto smlouvy.³⁰

3.8 Bankovní úvěrové produkty

Pro banky je poskytování úvěrů jednou z nejdůležitějších činností. Úroky, jež plynou z poskytnutých úvěrů, jsou totiž významným zdrojem výnosů banky. Každá banka má svoji úvěrovou politiku. Jde o soubor zásad a metod, které se uplatňují při poskytování úvěrů. Úvěrová politika banky pomáhá při rozhodování, zda poskytnout či neposkytnout daný úvěr.

Banka uplatňuje především dva základní principy úvěrových obchodů a to návratnost a výnosnost. Návratnost se pojí se schopností dlužníka splatit úvěr ve sjednané lhůtě. Oproti tomu výnosnost je spojena s vyšší úrokového výnosu z poskytnutého úvěru. Z toho vyplývá, že závisí na výši úrokové sazby, za kterou banka poskytne úvěr svému zákazníkovi.

Banka má dvě možnosti jak stanovit úrokovou sazbu z úvěru. První z nich je pomocí pevné úrokové sazby. Jak už název vypovídá, tato sazba je pevně stavena určitým procentem na zvolené období (rok). Druhou možností je pohyblivá úroková sazba, která je

³⁰ KOVAŘÍK, Z., *Směnka jako zajištění* 2/2009, s. 75

stanovena odchylkou od základní sazby vyhlášené bankou. V tomto případě se úroková sazba z úvěru mění v závislosti na změnách základní sazby banky.³¹

3.8.1 Krátkodobé bankovní úvěry a půjčky

Jde o úvěry se splatností do jednoho roku. Patří sem zejména kontokorentní úvěr, směnečný úvěr, ručitelský úvěr, lombardní úvěr, drobný spotřebitelský úvěr.

Kontokorentní úvěr

V tomto případě má klient u banky otevřen běžný účet s úvěrovým rámcem. Klient z tohoto účtu může čerpat více, než je na něm uloženo. Rozhodne-li se klient takto čerpat úvěr, musí bance platit úroky z tohoto úvěru, které jsou vyšší než úročení běžného účtu. V úvěrové smlouvě je stanoven finanční limit, do kterého si může klient půjčit peníze. Úroky u tohoto druhu úvěru se většinou pohybují od 9 % do 24 % p.a. Pokud však klient překročí sjednaný limit pro kontokorentní úvěr, musí uhradit sankční poplatky, které mohou činit i přes 30 % p.a.³²

Směnečný úvěr

Rozlišujeme dva druhy směnečného úvěru a to eskontní úvěr a akceptační úvěr. Směnečný eskontní úvěr umožňuje bance, aby odkoupila směnku od majitele před dnem její splatnosti. Majitelem se v tomto případě myslí osoba, která nabyla směnku jako poslední právoplatný indosant (indosant je ten, kdo převádí cenný papír rubopisem). Banka ze směnečné hodnoty odečte úrok a eskontní odměnu, a zbylou částku proplatí žadateli o eskont. Obě části vystupují jako jednotná úroková sazba, ale každou z nich ovlivňují různé faktory. Úvěrová provize závisí na bonitě dlužníka a směnek, na situaci peněžního trhu, soutěžních poměrech v bankovníctví a na tom, zda je směnka eskontovatelná. Při eskontu se banka stává majitelem směnky se všemi právy. Lhůta poskytnutého úvěru představuje dobu od nákupu směnky až do její splatnosti.

Negociační úvěr vzniká při přizpůsobení směnečného eskontního úvěru zahraničnímu obchodu. Při tomto úvěru zprostředkovává odběratel (dovozce)

^{31,32} ČERNOHORSKÁ, L., *Komplexní pohled do bankovního světa 2017*, s.116

zahraničnímu dodavateli eskont směnky u banky, která je vystavená dodavatelem (vývozcem) na odběratele nebo banku. Banka, která odkupuje směnku spolu s ostatními dokumenty, vystupuje jako negociační banka.

Akceptační úvěr představuje postup, při kterém prodává banka klientovi své dobré jméno, čímž činí směnku důvěryhodnější a obchodovatelnou. U tohoto úvěru banka akceptuje směnku, kterou na ni vystaví klient, a to na částku a dobu, která je dohodnutá v úvěrové smlouvě. Banka u akceptačního úvěru neposkytuje dlužníkovi platební prostředky.

Remboursní úvěr je formou akceptačního úvěru, která je uplatňována při zahraničním obchodu. Banka na žádost dovozce akceptuje směnku, kterou na ni vystavil vývozce. Akcept směnky se uskutečňuje proti předání dokumentů spojených s obchodní operací. Tento úvěr je vhodný pro dovozce, protože akcept směnky je spojen s převzetím dokumentů remboursní bankou, tudíž je vázán na skutečnost, že zboží bylo odesláno a vývozce splnil podmínky kontraktu.³³

Avalový úvěr

Při poskytnutí avalového (ručitelského) úvěru přejímá banka záruku za závazek svého klienta vůči třetí osobě. Může se jednat o závazek platební, nebo závazek za provedení služby či dodání zboží. Jelikož se banka zaručuje za cizí závazek, poskytuje tuto službu pouze vybraným klientům, kteří jsou bance dobře známi z dlouhodobého obchodního spojení a u nichž je minimální riziko insolvence. Ve smlouvě uzavřené mezi bankou a žadatelem je stanovena výše, doba trvání a druh ručení.

Za poskytnutí záruky si banka počítá provizi. Její výše je stanovena na základě rizika, které vyplývá z ručení pro banku. Mezi běžené záruky může patřit celní záruka, dopravní a dodavatelská záruka, atd.³³

Lombardní úvěr

Lombardní úvěr je zajištěný zástavou movité věci nebo práva. Jde např. o jištění cennými papíry, zbožím, pohledávkami, atd. Úvěr je sjednán na fixní částku a pevnou

³³ ČERNOHORSKÝ, J., TEPLÝ, P., *Základy financí 2011*, s. 230

lhůtu splatnosti. V bankovní praxi je tento druh využíván v menším rozsahu oproti jiným bankovním úvěrům.

Lze tento druh úvěru rozlišit podle druhu zástav na cenném papíry (které nejsou směnkami), na směnky, na zboží (často zboží, se kterým se obchoduje na burze), na drahé kovy a jiné cennosti.

Revolvingový úvěr

Revolvingový úvěr uspokojuje požadavky firemních subjektů na krátkodobý úvěr v případě, že banka nemůže poskytnout půjčku na delší lhůtu splatnosti. Banka se zavazuje k poskytnutí krátkodobého úvěru a při jeho splatnosti k automatickému nahrazení novou krátkodobou půjčkou. Čerpání revolvingového úvěru probíhá na podobném principu jako u kontokorentního úvěru, ale jeho čerpání není vázáno na běžný účet. Po splacení dlužné částky a splnění úvěrových podmínek si může klient opět půjčit až do výše stanoveného úvěrového rámce. Vzhledem k účelovosti poskytnutých prostředků je úvěr úročen nižší úrokovou sazbou než kontokorentní úvěr.³⁴

Spotřebitelský úvěr

Jedná se o tzv. malý osobní úvěr, který zabezpečuje menší úvěrové potřeby fyzických osob. „Zpracování a průběh úvěrového vztahu je zjednodušený zejména pro úvěrovou žádost a povolení úvěru, ale také pro provedení analýzy úvěrové způsobilosti dlužníka.“³⁴ Jak již bylo zmíněno výše, spotřebitelské úvěry jsou poskytovány jako nezajištěné. Při poskytování úvěru není požadováno na dlužníkovi reálné zajištění ani ručení třetích osob. Jsou založeny pouze na bonitě potenciálního dlužníka a na důvěře banky, že dlužník splatí úvěr i úroky. Jako doklady bance postačí doklad totožnosti, doklad o zaměstnání a potvrzení o mzdě či platu. Dlužník je povinen dle smlouvy splácet úvěr v pravidelných splátkách ke konkrétnímu datu.

Pro klienta se jedná o drahý úvěr, jelikož je zde vyšší úrok, který je odůvodňován vyššími úvěrovými riziky. Velikost úroků se u tohoto úvěru pohybuje v rozmezí 6 až 10 %. Výhodnost nabízeného spotřebitelského úvěru může spotřebitel zhodnotit pomocí RPSN (roční procentní sazba nákladů).

³⁴ ČERNOHORSKÁ, L., *Komplexní pohled do bankovního světa 2017*, s. 123

3.8.2 Dlouhodobé bankovní úvěry a půjčky

U střednědobých úvěrů se předpokládá doba splatnosti od jednoho roku do čtyř let. U dlouhodobých úvěrů je splatnost úvěru delší než čtyři roky. Banky obvykle požadují splatnost úvěru do deseti let.

Emisní půjčka

Emisní půjčka je úvěrem, který je poskytnutý odkoupením dluhopisů. Dluhopisy jsou emitovány dlužníkem na úvěrovou částku a úrok za účelem opatření finančních zdrojů. Takto vystavený dlužní úpis je předán věřiteli proti obdržení úvěrové částky. Pro věřitele má tato listinná pohledávka řadu předností. Jednou z nich je možnost zpeněžit dluhopis před lhůtou jeho splatnosti. Dále umožňuje věřiteli provést důkaz o své pohledávce, což lze uplatnit při vymáhání pohledávky.

V případě dlužníka spočívá výhoda v možnosti získat prostřednictvím emisí dluhopisů velký peněžní úvěr. Půjčka většinou bývá rozdělena na několik dílčích dluhopisů. Pokud potenciální dlužník emituje větší počet dluhopisů, může umístit půjčku u více věřitelů a tím získá velký kapitál.

Konsorciální (syndikovaný) úvěr

Konsorciální úvěr spadá mezi střednědobé úvěry, které jsou poskytovány skupinou bank v čele s vedoucí bankou. Vedoucí banka se podílí největší částkou na úvěru a bývá zprostředkovatelem mezi ostatními účastníky úvěrového vztahu. Zajišťuje veškerý styk s dlužníkem, za což jí náleží odměna. Dále následuje skupina řídicích bank, jež se podílejí na úvěru většími částkami, ostatní se podílejí na úvěru menšími částkami. Důvodem poskytování tohoto druhu úvěru je obvykle skutečnost, že v důsledku své velikosti nebo z důvodu velkého rizika je výše uvedené pro jednu banku nepřijatelné. Významným prvkem je stanovení úrokové sazby, která je v pravidelných intervalech přehodnocována na základě smluvně stanovené základní sazby.³⁵

Sanační úvěr

Přes veškerou péči o finanční situaci dlužníků se banka setkává s insolvenčí svých dlužníků, nebo se situací, kdy jim insolvence bezprostředně hrozí. V těchto případech se banka musí rozhodnout, zda je jejím cílem urychleně získat od podniku poskytnuté úvěry

a omezit předpokládané ztráty na minimum, nebo podniku pomoci. Rozhodnutí není jednoduché, je třeba si ujasnit hospodářské a finanční postavení dlužníka, příčiny insolvence, a zda je vůbec možné podnik zachránit. Pokud se banka rozhodne zachránit daný podniky, vzniká otázka, jaký způsobem může přispět k obnovení likvidity a solventnosti podniku. Banka rozšíří úvěrovou aktivitu u daného podniku. Úvěr dostane sanační charakter, tzn., že banka pomáhá financovat náklady nápravných opatření, obnovení likvidity a záchranu hospodářské existence podniku. Sanační úvěr je tedy buď dodatečně poskytnutý úvěr, anebo nový úvěr, do něhož se převedou dosavadní úvěry poskytnuté podniku. Lhůta tohoto úvěru zpravidla přesahuje období jednoho roku. Zvláštní pozornost je věnována kvalitě zajištění (hypotéka, zástavy, atd.).

Hypoteční úvěr

Hypoteční úvěr patří k nejstarším druhům úvěru. Jde o úvěr poskytnutý právnické či fyzické osobě. Účel úvěru je zejména koupě nemovitosti, výstavba nemovitosti či její rekonstrukce. Hypoteční úvěr je zajištěn zástavním právem k nemovitosti a je sjednán pouze na část tržní ceny nemovitosti. Z tohoto vyplývá, že je velmi dobře zajištěný. Jde o úvěr dlouhodobý, jeho splatnost může být až několik desítek let. Úvěr je převážně splácen konstantními splátkami, které v sobě obsahují úrokovou složku (jíž se splácí úrok) a úmorovou složku (jíž se splácí úvěr).

Za poskytnutý úvěr si banka účtuje úrok, který se odvíjí od dlužné částky daného období. Banky nabízejí klientům fixní úrokovou sazbu, která se odvíjí od délky fixace. Sazba je klientovi garantována po celou dobu fixace, např. při desetileté fixaci má klient garantovanou stejnou úrokovou sazbu po dobu deseti let. Čím je delší doba fixace, tím je úroková sazby z hypotečního úvěru vyšší. Po uplynutí doby fixace lze navýšit či snížit výši splátek, změnit dobu fixace a případně přejít k jiné bance, která nabídne klientovi lepší podmínky ke stávajícímu hypotečnímu úvěru.

Banky nabízejí různé modifikace hypotečního úvěru. I když se jedná o modifikaci, jsou všechny typy zajištěny nemovitostí. Jednou z nich je kombinovaná hypotéka, kterou využívají klienti na nákup bytu či rodinného domu, tzn., že je využívána účelově, nebo ji také používají na nákup vybavení domácnosti, případně na úhradu vzniklých nákladů při výstavbě nemovitosti, z čehož vyplývá, že je využita neúčelově. Další modifikací je americká hypotéka, která je poskytována jako neúčelový úvěr proti zástavě nemovitosti

a poskytnutou částku může klient využít na cokoli. Americká hypotéka je v porovnání s klasickou hypotékou dražší, ale je levnější než spotřebitelský úvěr. Poslední modifikací je australská hypotéka, která je založena na jednoduchém principu. Výše úroků je odvozena od výše poskytnuté částky. Z tohoto vyplývá, že čím vyšší částku si klient vypůjčí, tím mu banka poskytne nižší úrokovou sazbu.³⁵

³⁵ REJNUŠ, O., Finanční trhy, 2014, s. 93

4 Vlastní práce

4.1 Charakteristika vybrané banky

Pro posouzení směnky v bankovním sektoru byla vybrána Česká spořitelna. Autorka vybrala tento bankovní institut, jelikož je všeobecně známý a měla možnost se dostat k interním informacím. Interní informace byly získány prostřednictvím rozhovoru s pracovníkem bankovního institutu a z tohoto důvodu nejsou v této kapitole uvedeny zdroje (s výjimkou charakteristiky bankovního institutu). Rozhovor probíhal v budově bankovní instituce a byl proveden s ženou ve věku 40 let, která zde pracuje 8 let. Rozhovor byl zvolen nestrukturovaný a otázky byly pokládány volně na základě konkrétní situace. Poskytnuté informace pracovníkem tohoto institutu, které byly relevantní pro zhodnocení směnky v bankovním sektoru, jsou zahrnuty v této kapitole.

Česká spořitelna, a. s. je banka s nejdelší tradicí na českém trhu. Své služby poskytuje jednotlivcům, malým a středním podnikům, ale také městům a obcím. Financuje i velké korporace a poskytuje služby v oblasti finančních trhů. Od roku 2000 je součástí silné střeoevropské skupiny Erste Group Bank. Česká spořitelna je největší bankou v České republice s více než 4,7 milionů klientů. Zaujímá první pozici i na trhu klientských hypotečních úvěrů, spotřebitelských úvěrů i v celkových vkladech. Disponuje nejširší sítí poboček a bankomatů. Má více než 760 bankomatů přizpůsobených pro nevidomé, 29 poboček se službou simultánního předpisu pro neslyšící a 239 bezbariérových poboček. Tato banka je dlouhodobým partnerem několika vysokých škol. V roce 2016 opakovaně získala Cenu Zlaté koruny za společenskou odpovědnost.³⁶

4.1.1 Úvěrové riziko u České spořitelny

Jako mnoha jiných bank je i tato vystavena úvěrovému riziku, tedy riziku, že protistrana nebude schopna splácet dlužnou částku včas a v plné výši. Při řízení úvěrových rizik využívá jednotnou metodiku, jež je upravena v holdingové normě a stanovuje postupy, role a odpovědnost.

³⁶ *Výroční zpráva České spořitelny 2016* [online]. Dostupné z: https://www.csas.cz/static_internet/cs/Obecne_informace/FSCS/CS/Prilohy/vz_cs_2016_final.pdf

Úvěrová politika zahrnuje:

- pravidla obezřetného úvěrového procesu a pravidla, jež předchází praní špinavých peněz a podvodnému jednání;
- obecná pravidla k přijetí zákaznických segmentů vzhledem k jejich aktivitám, zeměpisným oblastem, maximální lhůtě splatnosti a účelu úvěru;
- pravidla pro řízení a zajištění úvěrů;
- strukturu základních produktových kategorií;
- metodiku výpočtu opravných položek a rizikových aktiv.

Při řízení úvěrového rizika vychází banka z informací ze svého portfolia a z portfolií dalších členů Finanční skupiny. Dále využívá informací z externích informačních zdrojů jako například z Czech Banking Credit Bureau. Pro účely řízení úvěrového rizika je k dispozici rozsáhlá datová základna, která slouží jako základ pro modelování úvěrového rizika, jako podpora při vymáhání pohledávek, oceňování pohledávek a kalkulaci ztrát.

4.1.2 Druhy zajišťovacích směnek u České spořitelny

Novela zákona přinesla absolutní zákaz užití směnky při zajištění spotřebitelských úvěrů. Věřitel nesmí pro zajištění spotřebitelského úvěru využít směnku. Toto platí i pro zajištění smlouvy, ve které se sjednává zprostředkování spotřebitelského úvěru. Bude-li chtít věřitel po dlužníkovi podepsat směnku při zřízení spotřebitelského úvěru, poruší tím zákon o spotřebitelském úvěru a zároveň se dopouští správního deliktu.

Česká spořitelna využívá však zajišťovací směnky k dodatečnému zajištění závazku dlužníka, ale nevystavuje směnky cizí pro účely zajištění. K zajištění využívá vyplněné zajišťovací směnky a zajišťovací blankosměnky. Zajišťovací směnka slouží k dodatečnému zajištění závazku dlužníka vůči České spořitelně. Může ji vystavit dlužník, ale také třetí osoba. Třetí osoba může rovněž avalovat zajišťovací směnku vystavenou dlužníkem nebo jinou osobou.

4.1.3 Zajišťovací právo ze zajišťovací směňky

Jde v zásadě o to, že dlužník či třetí osoba vystaví vlastní zajišťovací směňku na řad České spořitelny. Cizí zajišťovací směňku vystavenou na řad této banky, akceptuje k zajištění pouze v případě, není-li jejím výstavcem.

V souvislosti s přijetím zajišťovací blankosměňky se vždy uzavírá Smlouva o vyplňovacím právu směnečném mezi bankou a výstavcem zajišťovací směňky vlastní. V této smlouvě se upraví pravidla pro vyplnění chybějících náležitostí zajišťovací blankosměňky. Doplnění chybějících náležitostí vždy provádí banka.

Zajišťovací směňka musí obsahovat doložku „bez protestu“, která je připojena výstavcem zajišťovací směňky vlastní nebo akceptantem v případě zajišťovací směňky cizí.

4.1.4 Postup při nesplácení úvěru

Pokud nastane situace, že dlužník není schopen splácet svoji povinnost, nastává fáze upomínání. Česká spořitelna využívá dva druhy upomínání a to telefonické a písemné.

Telefonické upomínání je následovné:

- telefonická upomínka;
- telefonické vymáhání – jedná se o důslednější formu telefonického upomínání;
- upomínání prostřednictvím SMS;
- předvymáhací SMS – nastává v případě rizikových klientů, u kterých je předpoklad pro neuhrazení splátky.

Způsoby písemného upomínání:

- upomínka k úhradě dlužné částky – zaslána formou obyčejné poštovní zásilky;
- výzva k úhradě dlužné částky – zaslána formou obyčejné poštovní zásilky;
- výzva s výstrahou k úhradě dlužné částky – zasílána formou doporučené zásilky a následně může sloužit jako důkazní prostředek v soudním řízení.

Písemná upomínka je zaslána 2x v měsíčním rozmezí a je v ní dlužník vyzván k plnění jeho povinností. Klienti jsou kontaktováni v nejbližší době po nesplnění stanoveného splátkového kalendáře. S klienty jsou řešeny důvody nesplácení a projednávají se s nimi možnosti řešení dané situace, jako např. změna splátkového kalendáře.

Pokud klient nereaguje na žádnou z písemných upomínek a nejeví zájem se dohodnout na způsobu splácení, využívá tato banka všech možností, jež jsou dány platnou legislativou (např. vymáhání prostřednictvím inkasních společností, nebo soudní cestou s následnou exekucí). První fází je zesplatnění pohledávky. Jde o právní úkon, v němž je celý úvěr prohlášen za splatný, tzn., že je klient vyzván k úhradě zbývajících částky včetně úroků a poplatků. Zesplatnění je prováděno v souladu s úvěrovou smlouvou a na základě prodlení se splátkami.

4.1.5 Nástroje vymáhání pohledávek u České spořitelny

Česká spořitelna využívá při vymáhání pohledávek mimosoudní i soudní cestu. Při vymáhání pohledávek mimosoudní cestou využívá především restrukturalizace pohledávek a to buď zrušení zesplatnění nebo exekutorské zápisy s doložkou přímé vykonatelnosti. Při vymáhání pohledávek soudní cestou se využívá především občanské soudní řízení, exekuční řízení či insolvenční řízení. Pohledávky se v tomto případě dělí na nízké a nezajištěné, jde o pohledávky do 100 000 Kč, a na pohledávky vysoké a zajištěné a ty jsou od 100 000 Kč.

Nízké a nezajištěné pohledávky

Vymáhají se převážně outsourcingem pohledávek nebo postoupením pohledávek. Mimosoudní outsourcing spočívá v předání pohledávky k inkasu na třetí subjekt (společnosti, jež se zabývá inkasem pohledávek) na dobu neurčitou. Tyto pohledávky jsou samozřejmě evidovány v portfoliu České spořitelny, jsou pouze předány inkasní společnosti k vymáhání na dobu určitou. Předání pohledávek inkasní společnosti probíhá na základě mandátní smlouvy. Výběr těchto společností se řídí přísnými kritérii, jelikož jednají jménem tohoto bankovního institutu. Společnosti pouze zajišťují vymáhání

pohledávek, ale nejsou oprávněny účtovat klientům jakékoli poplatky. Dlužné částky tudíž nejsou nijak navyšovány, pouze z nich je účtován smluvní úrok z prodlení.

V případě soudního outsourcingu jde o předání pohledávky advokátním kancelářím k zajištění soudního vymáhání. Toto nastává v případě, že klient nereaguje v dané lhůtě na výzvu této kanceláře, aby uhradil celý dluh. I tyto pohledávky zůstávají v portfoliu bankovního institutu a jsou pouze předány k vymáhání na základě mandátní smlouvy. Advokátní kanceláře jsou oprávněny účtovat klientům náklady za právní zastoupení, tudíž dlužná částka narůstá.

Při využití postoupení pohledávky dochází k prodeji této pohledávky, nastává změna věřitele a současně přechází veškerá práva a povinnosti. Postoupení probíhá na základě rámcové smlouvy s třetí stranou. Pohledávka je u bankovního institutu odepsána ke dni postoupení a tyto pohledávky již nejsou v portfoliu České spořitelny. K postoupení pohledávky se přistupuje, pokud klient nereaguje na uzavření nové splátkové dohody po zesplatnění úvěru, nebo pokud dohodu uzavře, ale následně ji nedodrží. Společnost, která získá postoupenou pohledávku, není oprávněna ji postoupit někomu dalšímu bez souhlasu bankovního institutu.

Vysoké a zajištěné pohledávky

U vysokých a zajištěných pohledávek se využívá:

- regionální princip vymáhání;
- exekutorské zápisy;
- elektronické žaloby;
- veřejné dražby zastavených nemovitostí;
- insolvenční řízení.

Vysoké a zajištěné pohledávky (pohledávky od 100 000 Kč) jsou vymáhány na regionálních pracovištích. Regionálních pracovišť je celkem 8 a nachází se v Ústí nad Labem, Praze, Pardubicích, Ostravě, Olomouci, Brně, Plzni a Českých Budějovicích. Výhoda nastává v tom, že regionální pracovní lépe znají místní poměry, např. situaci na trhu práce, a tudíž jsou schopni lépe posoudit životní situaci dlužníků a nalézt nejvhodnější řešení. Životní situací se myslí např. dlužníci postižení záplavami, úmrtím blízké osoby či

ztrátou zaměstnání. Regionální pracoviště jsou pro dlužníky lépe dostupnější, čímž vznikají optimální podmínky pro osobní jednání mezi bankovním institutem a dlužníkem.

V případě exekutorských zápisů se jedná o projev sociální odpovědnosti ve vztahu k dlužníkům, jež jsou ve finanční tísní. Tento nástroj spočívá v restrukturalizaci pohledávek formou dohody mezi dlužníkem a bankou na novém splátkovém kalendáři. Výhody pro věřitele jsou především v úspoře soudních poplatků a nákladů spojených se soudním řízením. Samozřejmě z toho plynou výhody i pro dlužníka a to zejména v možnosti splácet dluh i po jeho zesplatnění výrazně sníženou sazbou úroku z prodlení a nižšími náklady vymáhání.

Právní řád ČR umožňuje od r. 2009 podat žalobu na dlužníka elektronicky prostřednictvím aplikace Ministerstva spravedlnosti ČR. Vyskytují se zde podmínky, po jejichž splnění lze použít elektronickou žalobu. Mezi tyto podmínky spadá výše dluhu, která musí být nad 1 mil. Kč a žalována musí být směnka. Elektronická žaloba je výhodná jak pro věřitele, tak i pro dlužníka, jelikož za její podání se hradí poloviční soudní poplatek. Exekuce jsou prováděny úzkým okruhem prověřených soudních exekutorů, kteří se dlouhodobě osvědčili. Tento bankovní institut klade důraz na to, aby exekuce byla prováděna soudním exekutorem se sídlem v regionu, v němž má dlužník bydliště. Průběh každé exekuce je monitorován, aby byly exekuce prováděny způsobem, jež je přiměřen výši vymáhané pohledávky.

Dalším nástrojem je veřejná dražba zastavené nemovitosti. Zastavenou nemovitost lze prodat proti vůli dlužníka dvěma způsoby. První z nich je prodej prostřednictvím dražebníka dle zákona o veřejných dražbách. Druhou možností je prodej přes soudního exekutora dle občanského soudního řádu. Tento nástroj je možné uplatnit pouze u pohledávek, které jsou zajištěny zástavním právem k nemovitosti ve vlastnictví dlužníka. Oproti exekuci je dražba rychlejším procesem, čímž dříve dochází k úhradě dluhu a přestává se dlužníkovi navyšovat dluh o úroky z prodlení.

Insolvenční řízení nastává v případě, že dlužník není schopen plnit své peněžité závazky více věřitelům. Nejčastějším způsobem řešení insolvence občanů je oddlužení. To lze provést jednorázovým prodejem majetku nebo splátkovým kalendářem. Při insolvenčním řízení je vždy zpeněžována zastavená nemovitost.

4.2 Směnka z účetního hlediska

Účetnictví posuzuje směnku podle účelu, ke kterému byla vystavena a jaký záměr se v souvislosti s jejím vystavením sledoval. Na základě těchto hledisek lze směnku klasifikovat na směnku vydanou v souvislosti s řešením pohledávko-závazkových vztahů a na směnky nakoupené jako cenné papír (k uložení peněžních prostředků).

Směnka v souvislosti s řešením pohledávko-závazkových vztahů:

- směnka k inkasu,
- směnka k úhradě (závazek s dobou splatnosti do 1 roku),
- dlouhodobá směnka k úhradě (závazek s dobou splatnosti déle než 1 rok),
- směnka zajišťující pohledávku za odběratele.

Směnka jako nakoupený cenný papír:

- dluhový cenný papír držený do splatnosti (po dobu delší než 1 rok),
- dluhový cenný papír držený do splatnosti (po dobu 1 rok a kratší),
- dluhový cenný papír k obchodování (směnka určená k prodeji před dobou splatnosti, držba 1 rok a kratší),
- jiný dlouhodobý finanční majetek (směnka určená k prodeji před dobou splatnosti, držba delší než 1 rok).

Z účetního pohledu je vhodné směnky klasifikovat na:

- směnky, které jsou platebním prostředkem, jež je vykázán v aktivech,
- směnky, které jsou platebním prostředkem zachyceným v pasivech,
- zajišťovací směnky zachycené na podrozvahových účtech,
- směnky, které jsou prostředkem pro získání zdrojů financování (vykázány v pasivech),
- směnky, které jsou formou investování, financování jiné účetní jednotky (vykázány v aktivech).³⁷

³⁷ JINDROVÁ, B., *Účetní souvztažnosti v kostce pro podnikatelskou sféru*, 2013, s. 72

4.2.1 Oceňování směnek

Směnky k inkasu či k úhradě se zaúčtují v okamžiku jejich pořízení v pořizovací ceně, kterou rozumíme hodnotu pohledávky, případně závazku. Vystavené směnky však zůstávají v pořizovací ceně také k rozvahovému dni, jelikož u nich nedochází k žádnému přecenění v průběhu účetního období. Hodnota směnky k inkasu se však zvyšuje o úrokový výnos na analytickém účtu. Tento výnos se následně účtuje v časové souvislosti a zjišťuje se jako rozdíl mezi směnečnou sumou a pořizovací cenou.

Zajišťovací směnky se zachycují v podrozvahové evidenci a to ve směnečné sumě, ve které jsou také vykázány v příloze k účetní závěrce. Směnky nakoupené za účelem obchodování a směnky držené do splatnosti se oceňují v době jejich pořízení pořizovací cenou. Ostatní směnky nakoupené a oceněné ke dni pořízení, cenou pořizovací, je možné k rozvahovému dni přecenit na reálnou hodnotu. V případě, že účetní jednotka stanovila k rozvahovému dni reálnou hodnotu, bude rozdíl mezi cenou pořízení (včetně úrokového výnosu) a reálnou hodnotu vyúčtován na vrub nebo ve prospěch účtu 414 – *Oceňovací rozdíly z přecenění majetku a závazků* a souvztažně se opraví hodnota směnky prostřednictvím analytického účtu. Zůstane-li směnka k rozvahovému dni oceněna v pořizovací ceně, je nezbytné účtovat o výnosu jako o rozdílu mezi směnečnou hodnotou a cenou pořízení, a to v časové souvislosti s dobou do splatnosti.³⁸

4.2.2 Účtování směnek

Základní postup účtování směnek je upraven Českým účetním standardem č. 008 Operace s cennými papíry a podíly, jehož cílem je dosáhnout souladu při používání účetních metod účetními jednotkami.

Akcept pohledávky směnkou

Úhrada pohledávky směnkou je prokázána vnitřním účetním dokladem. Snížení pohledávky se zaúčtuje na stranu D účtu 311 – *Pohledávky*, případně jiného účtu pohledávek a zároveň se účtuje o přírůstku dluhového cenného papíru na stranu MD účtu

³⁸ RYNEŠ, P., *Podvojně účetnictví a účetní závěrka*, 2015, s. 164

312 – *Směnky k inkasu*, popř. 256 – *Dluhové cenné papíry se splatností do 1 roku držené do splatnosti*.

Zde zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví v podstatě neřeší k jakému účtu se přiklonit. Dle názoru autorky je namístě využití účtu 312, neboť je zřejmé, že při účtování je třeba se řídit vyhláškou č. 500/2002 Sb., a Českými účetními standardy pro podnikatele. Jak již bylo výše zmíněno, účtování s cennými papíry a podíly upravuje Český účetní standard pro podnikatele č. 008 Operace s cennými papíry a podíly, který v bodě 2.1.2. uvádí: „*Pořizovací cenou tohoto cenného papíru u věřitele je hodnota pohledávky. Hodnota cenného papíru se zvyšuje o alikvotní úrokový výnos. U dlužníka se o těchto směnkách účtuje na příslušných účtech účtových skupin 32 – Závazky (krátkodobé) a 47 - Dlouhodobé závazky. Při eskontu směnky bankou se směnka převede na příslušný účet účtové skupiny 31 – Pohledávky (krátkodobé i dlouhodobé) v ocenění směnečnou sumou (jmenovitou hodnotou), vzniklý rozdíl bude zaúčtován ve věcné a časové souvislosti ve prospěch výnosů.*“³⁹ Z uvedeného vyplývá, že účetní předpisy nenavrhují přeúčtování na účet 256. Z tohoto důvodu se autorka domnívá, že je vhodné používání účtů 311, 312 a 313.

Výnosový úrok se následně účtuje na stranu D účtu 662 – *Výnosové úroky* (případně 666 – *Výnosy z krátkodobého finančního majetku*) souvztažně se zvýšením hodnoty dluhového cenného papíru na stranu MD. Proplacení směnky dlužníkem bude účtováno jako nárůst peněžních prostředků na stranu MD účtu 211 – *Peněžní prostředky v pokladně* (případně 221 – *Peněžní prostředky na účtu*) a zároveň jako úbytek dluhového cenného papíru.

Uhrazení závazku směnkou

Úhrada závazku směnkou je prokázána vnitřním účetním dokladem. Tento účetní případ je zaúčtován jako úbytek závazku na stranu MD účtu 321 – *Závazky*, nebo jiného závazkového účtu souvztažně se zvýšením závazku na stranu D účtu 322 – *Směnky k úhradě* (případně 478 – *Dlouhodobé směnky k úhradě*).

Rozdíl mezi jmenovitou hodnotou závazku a směnky je účtován jako zvýšení směnečného závazku na stranu D účtu 322 souvztažně jako přírůstek nákladů na stranu

³⁹ *České účetní standardy pro účetní jednotky, které účtují podle vyhlášky č. 500/2002 Sb., ve znění pozdějších předpisů* [online]. 2016 [cit. 5.2.2016]. Dostupné z: www.mfcr.cz

MD účtu 562 - *Nákladové úroky*. Jestliže je nezbytné rozlišit časově vzniklý úrok, použije se účet 381 – *Náklady příštích období*. Úhrada směnky bude následně zaúčtována jako úbytek peněžních prostředků a to zápisem na stranu D účtu 211 – *Peněžní prostředky v pokladně* (případně 221 – *Peněžní prostředky na účtu*) souvztažně s účtem 322 na stranu MD.

Použité zkratky u názorných příkladů

FAV – faktura vystavená

FAP – faktura přijatá

VÚD – vnitřní účetní doklad

PPD – příjmový pokladní doklad

VPD – výdajový pokladní doklad

VBÚ – výpis z bankovního účtu

VÚÚ – výpis z úvěrového účtu

Příklad – účtování směnky k inkasu

Společnost X vystavila dne 25. 4. 2017 fakturu za služby v hodně 200 000 Kč. Odběratel těchto služeb je společnost Z, která k úhradě faktury použije směnku, jelikož akceptovala vydanou směnku společností B na částku 210 000 Kč. Datum vystavení směnky je 1. 5. 2017 a datum splatnosti je 1. 7. 2017.

Tabulka 1: Účtování směnky k inkasu

Datum	Účetní případ	Částka	MD	D
25.4.	FAV za poskytnuté služby	200 000	311	602
1.5.	VÚD úhrada pohledávky za odběratele směnkou	200 000	312.1	311
1.6.	VÚD alikvotní úrokový výnos ze směnky	5 000	312.2	662
1.7.	VÚD alikvotní úrokový výnos ze směnky	5 000	312.2	662
1.7.	PPD proplacení směnky v hotovosti	200 000	211	312.1
--	---	10 000	211	312.2

Zdroj: vlastní zpracování

Příklad – účtování směnky k úhradě

Společnost XY uhradila dne 1. 5. 2017 společnosti Z směnkou splatný závazek za poskytnuté služby ve výši 200 000 Kč. Datum splatnosti směnky ve směnečné sumě 210 000 je 1. 7. 2017.

Tabulka 2: Účtování směnky k úhradě

Datum	Účetní případ	Částka	MD	D
25.4.	FAP za poskytnuté služby	200 000	518	321
1.5.	VÚD úhrada závazků vůči dodavateli směnkou	200 000	321	322.1
1.6.	VÚD úrokový náklad ze směnky	10 000	562	322.2
1.7.	VPD proplacení směnky v hotovosti	200 000	322.1	211
--	---	10 000	322.2	211

Zdroj: vlastní zpracování

4.2.3 Prodej směnky

Z hlediska způsobu zaúčtování směnky k okamžiku jejího vystavení nebo pořízení můžeme účtovat o jejím prodeji následujícími způsoby. Prodej nakoupené směnky se zaúčtuje na stranu D účtu 661 – *Tržby z prodeje cenných papírů a podílů* se souvztažným zápisem na stranu MD účtu pohledávek nebo finančního účtu.

Při prodeji ostatních směnek, u nichž se v předchozích obdobích účtovalo o změnách reálné hodnoty na účtu 414 – *Oceňovací rozdíly z přecenění majetku a závazků*, nejdříve je třeba odúčtovat rozdíl mezi reálnou a pořizovací cenou z účtu 414. Zároveň s proúčtováním výnosu z prodeje zaúčtujeme pořizovací ceny včetně úrokového výnosu za dobu držby prodávaných směnek na stranu MD účtu 561 – *Prodané cenné papíry a podíly* se souvztažným zápisem na stranu D účtu cenných papírů, na nichž byly směnky zachyceny.

Nakoupené směnky držené do splatnosti je nutné v okamžiku jejich prodeje zaúčtovat na nákladový účet 561 a to v pořizovací ceně. Směnky k inkasu se při jejich postoupení vypořádají obvyklým způsobem jako při postupování ostatních pohledávek, tedy hodnota z účtu dluhových cenných papírů bude vyúčtována na účet 546 – *Odpisy*

pohledávek a výnos z postoupení se bude účtovat na 646 – *Výnosy z odepsaných pohledávek*.⁴⁰

Eskont směnek

Účetní jednotka je oprávněna postoupit směnku bance před lhůtou její splatnosti, na níž je uvedena jako směnečný věřitel. Banka si při odkupu srazí určitý úrok (diskont) za dobu ode dne eskontu do dne splatnosti směnky.

V okamžiku, kdy věřitel postoupí směnku bance, se ocenění na účtu 256 – *Dluhové cenné papíry se splatností do 1 roku držené do splatnosti* přeúčtuje na 313 – *Pohledávky za eskontované cenné papíry*. Na účtu 313 je zachycena nominální hodnota směnky a rozdíl mezi hodnotou účtu 256 a směnečnou sumou na účtu 313 bude zaúčtován ve věcné a časové souvislosti, a to ve prospěch výnosů s případným použitím časového rozlišení účtu 384 – *Výnosy příštích období*. Eskontní úvěr je poté účtován na účtu 232 – *Eskontní úvěry* ve výši směnečné částky a rozdíl mezi poskytnutými peněžními prostředky a směnečnou sumou se prostřednictvím časového rozlišení 381 – *Náklady příštích období* zaúčtuje jako nákladový úrok.

Úhrada směnky dlužníkem se na základě oznámení banky účtuje u příjemce eskontního úvěru jako snížení pohledávky na účtu 313 a zároveň na vrub účtu 232 jako snížení závazku vůči bance. Pokud směnečný dlužník směnku neproplatí, banka bude inkasovat dlužnou částku z účtu směnečného věřitele a vrátí mu neuhrazenou směnku k inkasu. Tato účetní operace se zaúčtuje na stejných účtech jako eskont a poskytnutí úvěru, ale na opačných stranách.⁴¹

Vzorový příklad – účtování eskontu směnky

Společnost XY přijala dne 1. 5. 2017 směnku splatnou za 12 měsíců na směnečnou sumu 210 000 Kč od odběratele jako úhradu své pohledávky za zboží ve jmenovité hodnotě 200 000 Kč. Společnost XY postoupila směnku bance dne 1. 7. 2015, která ji poskytla eskontní úvěr ve výši 201 100 Kč se splatností 1. 5. 2017.

⁴⁰ RYNEŠ, P., *Podvojně účetnictví a účetní závěrka*, 2015, s. 170

⁴¹ MRKOSOVÁ, J., *Účetnictví*, 2011, s. 163

Tabulka 3: Účtování eskontu směnky

Datum	Účetní případ	KČ	MD	D
1.5.	VÚD úhrada pohledávky směnkou	200 000	312.1	311
1.7.	VÚD alikvotní úrokový výnos ze směnky	1 000	312.2	662
1.7.	VÚD směnka postoupena k eskontu			
	jmenovitá hodnota směnky	210 000	313	
	ocenění směnky	201 000		312
	rozdíl	9 000		384
1.7.	VBÚ poskytnutí eskontního úvěru			
	jmenovitá hodnota úvěru	210 000		261
	úvěr připsán na účet	201 100	221	
	rozdíl	8 900	381	
1.7.	VÚÚ zaúčtování eskontního úvěru	210 000	261	232
31.12.	VÚD alikvotní úrokový výnos ze směnky	5 000	384	662
31.12.	VÚD podíl úroků z úvěru běžného účetního období	5 360	562	381

Zdroj: vlastní zpracování

4.3 Rozbor soudních rozsudků

V této kapitole jsou nastíněny situace, ve kterých se vyskytují dva pravomocné a vykonatelné tituly – jeden ze závazku a jeden ze směnky zajišťující tento závazek. Pokud se věřitel rozhodne vymáhat oba dva tituly, musí se dlužník aktivně bránit. V tomto smyslu je také poukázáno na to, že důkazní břemeno nese především dlužník. Jednotlivé soudní rozsudky byly vybírány pouze na základě posouzení autorky. Hlavním kritériem byla zajímavost jednotlivých rozsudků a také jejich odlišnost, aby zde bylo zachyceno více možností, ze kterých plynou vážné problémy následkem řešeného zajišťovacího prostředku.

Blankosměnka

První soudní spor se týká České spořitelny, a. s. (dále jen „žalobkyně“) proti I. T. (dále jen „žalované“), která je zastoupena Mgr. Ing. Pavlem Lvem. Předmětem je spor o zaplacení částky 2.679.894,66 Kč s postižními právy ze směnky.

Městský soud v Praze ze dne 17. března 2010 zamítl žalobu, ve které se žalobkyně domáhala po žalované zaplacení částky 2.679.894,66 Kč s 6% úrokem od 1. prosince 2008 až do zaplacení a směnečné odměny ve výši 8.932 Kč.

Žalobkyně se domáhala po žalované zaplacení směnky vlastní, která byla vystavena na řad žalobkyně v Praze dne 8. března 2007. Směnka byla vystavena (dle slovního vyjádření) na částku 2.679.894 se splatností dne 30. listopadu 2008. Byla vystavena jako blankosměnka bez uvedení některých údajů, jako směnečné sumy, měny, ve které má být směnečná suma proplacena, místa placení a data splatnosti. Zajišťovala pohledávky žalobkyně vůči žalované, jež vznikly na základě smlouvy o úvěru, uzavřené mezi žalobkyní a žalovanou dne 8. března 2007.

Dále uzavřely smlouvu o vyplňovacím právu směnečném, na základě níž byla banka oprávněna doplnit chybějící údaje na blankosměnce v případě, že žalovaná bude v prodlení s plněním zajištěných pohledávek. Účastníci soudního sporu se ve smlouvě o vyplňovacím právu dohodli na době, kdy vznikne žalobkyni právo vyplnit blankosměnku, ale vyplňovací oprávnění si sjednali pouze ve vztahu ke směnečné sumě, nikoliv však k údajům o místě placení, měny a data splatnosti. Bez sjednání způsobu, jakým má být při doplnění chybějících údajů postupováno, nemůže žalobkyni vzniknout žádný směnečný nárok, pokud je v tomto případě doplnila. Odvolací soud však v tomto případě rozhodl, že žalobkyně byla oprávněna doplnit do blankosměnky datum splatnosti, jelikož nepředcházel datu splatnosti zajišťovaného dluhu. V části smlouvy, která se zabývá vyplněním místa platby, je smlouva neplatná, jelikož zde není určeno, podle jakých pravidel má být tento údaj doplněn, tudíž umožňuje majiteli vyplnit jakékoliv platební místo.

Žalovaná je zavázána podle původního textu směnky bez údaje platebního místa. Z tohoto vyplývá, že bez zřetele k tomu, zda žalobkyně vyplnila údaj platebního místa či nikoliv, je sporná směnka splatná.

Podle odvolacího soudu je však neplatné ujednání smlouvy o vyplňovacím právu na měnu směnečného peníze. Ani toto ale žalovanou nezavazuje povinnosti zaplatit spornou

směnku. Žalobkyně byla oprávněna doplnit do blankosměnky směnečný peníz odpovídající výši zajišťovanému závazku. Ten je konkretizován nejen svou výší, ale také měnou.

Z těchto uvedených důvodů shledal odvolací soud žalobou uplatněný nárok důvodným v rozsahu směnečného peníze ve výši 2.679.894 Kč s 6 % úrokem z této částky od 1. prosince 2008 do zaplacení a směnečné odměny ve výši 8.932 Kč. Nejvyšší soud vysvětlil v rozsudku ze dne 17. prosince 2008, že pro doplnění data vystavení nejsou potřebné konkretizující podmínky a způsob vyplnění zmíněného údaje. Osoba doplňující tento údaj se však musí vyvarovat toho, aby datum splatnosti směnky nepředcházelo datu jejího vystavení.⁴²

Zhodnocení

Z výše uvedeného lze usoudit, že blankosměnka není neplatná jen proto, že současně neobsahuje ujednání o způsobu, jakým mohou být konkrétní údaje na blankosměnku doplněny. V tomto případě slouží vystavená blankosměnka jako zajišťovací prostředek sjednaného úvěru, tudíž může vyplňovací právo blankosměnky (jakým způsobem vyplnit chybějící údaje) vycházet z údajů ve smlouvě o sjednaném úvěru. Žalovaná podepsala blankosměnku, která zajišťovala pohledávku žalobkyně, jež vznikla na základě úvěrové smlouvy a tím udělila žalobkyni právo doplnit chybějící údaje do blankosměnky. Rovněž tímto úkonem musela být srozuměna s tím, že žalobkyně z blankosměnky učiní směnku úplnou v případě, že žalovaná nebude hradit své závazky.

Nepřípustné jsou i obavy odvolacího soudu, podle kterých může věřitel do blankosměnky doplnit libovolné údaje, čímž by poškodil směnečného dlužníka. Poškození může spočívat např. v tom, že dlužník neví, v jakém místě má být směnka proplacena či v jaké měně.

Majitel samozřejmě nemůže postupovat při vyplňování blankosměnky pouze dle své vůle a svého názoru, aniž by respektoval práva a povinnosti, které vznikly mezi účastníky při uzavření smlouvy o úvěru.

⁴² *JUDIKÁTY: Právo majitele listiny doplnit do blankosměnky chybějící údaje* 2015 [online]. Dostupné z: <https://www.judikaty.info/cz/document/nscr/117169/>

Zajištění pohledávky směnkou v případě spotřebitelské smlouvy

Nejvyšší soud České republiky rozhodoval v právní věci žalobce Renegade North LLC, zastoupeného Mgr. Danielem Hrbáčem, advokátem, proti žalovanému M. T., zastoupenému Mgr. Janem Hoškem, advokátem, o námitkách proti směnečnému platebnímu rozkazu.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne. 7. listopadu 2013 a rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 20. března 2013 se zrušují a ve zrušeném rozsahu vrací věc soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Krajský soud v Českých Budějovicích ponechal rozsudkem ze dne 20. března 2013 v platnosti směnečný platební rozkaz ze dne 25. června 2012, kterým žalovanému uložil zaplatit žalobci částku 75.000,- Kč s 6% úrokem od 1. května 2009 do zaplacení, směnečnou odměnu 250,- Kč a náhradu nákladů řízení 28.600,- Kč.

Žalovaný měl výhradu vztahující se k rubopisu. Závazek, jež mu vznikl na základě vystavení směnky ve prospěch remitenta⁴³ (FINPOMOC.CZ, s. r. o.), je dle jeho názoru závislý na formálně platných podpisech jiných účastníků na směnce. Dle názoru soudu však pro povinnost žalovaného vyplývající ze směnky nemá žádný vliv skutečnost, že podpis fyzické osoby za remitenta není podpisem statutárního zástupce remitenta. Dále ve vztahu k žalovaným dovodil, že žalovaný neuvedl rozhodné skutečnosti a nenavrhl k nim důkazy, ze kterých by soud mohl dospět k závěru, že žalobce nabyl směnku vědomě ke škodě žalovaného.

K odvolání žalovaného Vrchní soud v Praze ponechal v platnosti rozsudek ze dne 7. listopadu 2013 v rozsahu částky 75.000,- Kč s 6% úrokem od 1. května do zaplacení, směnečné odměny 250,- Kč a nákladů řízení ve výši 14.540,80 Kč. Ve zbývajícím rozsahu zrušil směnečný platební rozkaz a žádnému z účastníků nepřiznal právo na náhradu nákladů odvolacího řízení.

Žalovaný následně podal dovolání proti rozsudku odvolacího soudu. Dle jeho názoru je vhodná námitka (ne)platnosti směnky za situace, kdy za právnickou osobu jako remitenta a indosanta podepíše směnku fyzická osoba, která není oprávněna jednat za právnickou osobu. Především poukazuje na skutečnost, že podpis pod rubopisem není podpisem oprávněné osoby, která může jednat jménem remitenta, přičemž nelze

⁴³ Remitent je osoba, v jejíž prospěch je směnka vystavena.

identifikovat osobu, o jejíž podpis se jedná. Vyjádřil přesvědčení o vzájemně domluveném podvodném jednání mezi žalobcem a původním majitelem směnky při převodu práv ze směnky. Z tohoto důvodu požaduje, aby Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí soudů nižších stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Podle ustanovení čl. I. §17 směnečného nemůže žalovaný ze směnky činit námitky majiteli, které se zakládají na jeho vlastních vztazích k výstavci nebo k dřívějším majitelům. Lze to pouze v případě, že majitel při nabývání směnky jednal vědomě na škodu dlužníka. Nejvyšší soud však již v rozsudku ze dne 22. dubna 2009 formuloval a odůvodnil závěr, podle něhož tvrzení, že majitel nabytí směnku v zlé víře nebo se při nabývání směnky provinil hrubou nedbalostí, popř. při nabytí směnky jednal vědomě na škodu dlužníka, v zásadě nepodléhá směnečnému řízení.

Směnka byla vystavena na řad remitenta jako zajištění ke smlouvě o úvěru, na základě které si žalovaný půjčil od remitenta částku 40.000,- Kč, kterou včetně veškerého příslušenství splatil remitentovi. V tomto případě je namístě zodpovězení otázky, zda žalovanému náleží námitka ve vztahu k žalobci, jež nabytí směnku nedatovaným rubopisem.

Argumentaci žalovaného lze doložit tím, že žalobce u Městského soudu v Praze a Krajského soudu v Českých Budějovicích podal stovky podobných žalob. Vždy se jednalo o směnky indosované na žalobce remitentem. Z tohoto vyplývá, že je vyloučené, aby indosant nebyl seznámen s neexistencí směnečné kauzy v době indosace, a to tím spíše, že indosament nepodepsal žádný z jednatelů společnosti a indosamentem je obchodní společnost se sídlem ve Spojených státech amerických. Další skutečností je, že dluh ze smlouvy o úvěru a další smluvní sankce byly uhrazeny v rámci exekuce „Exekutorským úřadem Chrudim, Mgr. Petr Jaroš“.

Nižší soudy rozhodly o ponechání platebního rozkazu. To zřejmě z důvodu, že zůstalo nezodpovězeno, zda směnkou zajištěná pohledávka je (či není) pohledávkou ze spotřebitelské smlouvy. Dle Nejvyššího soudu je rozhodnutí nižších soudů nesprávné. Z tohoto důvodu zrušil rozhodnutí odvolacího soudu s výjimkou výroku, jímž odvolací

soud změnil rozhodnutí soudu prvního stupně a směnečný platební rozkaz částečně zrušil. Nejvyšší soud vrátil věc soudu prvního stupně k dalšímu řízení.⁴⁴

Zhodnocení

Dle názoru autorky by bylo ponechání platebního rozkazu správné, pouze v případě, že by se nejednalo o námitku, kterou dlužník chtěl poukázat na to, že nabyvatel směnky jednal k jeho škodě. Toto tvrzení lze opodstatnit na základě ustanovení čl. I. § 16 směnečného zákona, jež námitka vady podpisu přísluší pouze tomu, za koho byl podpis učiněn. Z tohoto je patrné, že žalovanému, jakožto směnečnému dlužníkovi, nepřísluší podání námítka, že osoba jednající za indosanta⁴⁵ nebyla k takovému jednání oprávněna. Tato námitka by byla opodstatněná pouze v případě, že by žalovaný tvrdil a prokázal, že nabyvatel směnky při její nabytí jednal k jeho škodě.

V tomto případě je patrné, že v dané věci je na straně žalobce právo na zaplacení směnky a na straně žalovaného ochrana spotřebitele spočívající v tom, aby nebylo zhoršeno jeho postavení v důsledku nedatovaného rubopisu. Pokud směnka zajišťovala pohledávku remitenta za žalovaným ze spotřebitelské smlouvy, nemůže být žalovaný zkrácen na svých právech z hlediska možné obrany. Toto právo by mu nemělo být upřeno, jelikož společnost směnku převedla na žalobce nedatovaným rubopisem. Podle čl. I. §17 směnečného zákona náleží žalovanému námítka vůči nabyvateli směnky zakládající se na jeho vztazích k remitentovi bez zřetele k tomu, zda nový majitel při nabytí směnky jednal vědomě na škodu dlužníka.

V této situaci nižší soudy důkladně neproověřily navrhované důkazy, proto dle názoru autorky je jejich právní posouzení projednávané věci neúplné a tudíž nesprávné.

⁴⁴ *JUDIKÁTY: Zajištění pohledávky směnkou v případě spotřebitelské smlouvy 2015* [online]. Dostupné z: <https://www.judikaty.info/cz/document/nscr/120450/>

⁴⁵ Remitent může směnku převést rubopisem na někoho dalšího. Při tomto převodu se remitent označuje jako indosant.

Směnka vlastní

Nejvyšší soud České republiky rozhodoval o námitkách proti směnečnému platebnímu rozkazu, v právní věci žalobce P. B., zastoupený JUDr. Václavem Vyhlídkou proti žalovaným B. L. a R. M., oběma zastoupeným JUDr. Tomášem Vrchlabským.

Vrchní soud v Praze, na základě odvolání žalovaných rozsudkem ze dne 31. května 2012 změnil rozsudek zde dne 31. srpna 2011, jímž Městský soud v Praze ponechal v platnosti směnečný platební rozkaz ze dne 20. června 2011. Směnečný platební rozkaz ze dne 20. června 2011 ukládal oběma žalovaným, aby zaplatili žalobci společně a nerozdílně částku 118.000,- Kč s 6% úrokem od 3. srpna 2010 do zaplacení, směnečnou odměnu 393,30 Kč a náklady řízení. Odvolací soud však tento směnečný platební rozkaz zrušil v plném rozsahu. K tomuto závěru došel na základě toho, že v řádku „místo placení“ je údaj „Česká spořitelna“, tudíž směnka je neplatná pro neurčitost platebního místa.

Dovolatel nesouhlasí se závěrem odvolacího soudu, který se týká neplatnosti směnky, ale považuje za správný závěr soudu prvního stupně. Podle něhož je totiž údaj „Česká spořitelna“ na sporné směnce vyjádřením toho, u koho má být směnka proplacena. Podle dovolatele nelze opomenout skutečnost, že ačkoliv na sporné směnce je místo placení uvedeno neurčitě, obsahuje směnka přesný údaj o místě vystavení, přičemž tyto dvě místa nejsou spolu v rozporu.

Nejvyšší soud rozhodnutí odvolacího soudu zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení. V novém rozhodnutí bude znovu projednávána náhrada nákladů řízení, včetně nákladů dovolacího řízení.⁴⁶

Zhodnocení

Odvolací soud v tomto rozsudku poukázal na přísnou formálnost směnečných závazků. Z obsahu směnky musí být jednoznačně zřejmé, jaká práva a povinnosti z ní vyplývají. V uvedeném případě však není ze směnky zřejmé, kde má směnečný dlužník proplatit směnku při splatnosti.

⁴⁶ *JUDIKÁTY: Požadavek určitosti platebního místa ve směnce* 2013 [online]. Dostupné z: <https://www.judikaty.info/cz/document/nscr/2101/>

Podle ustanovení čl. I. § 76 směnečného zákona se za místo vystavení listiny považuje místo, které je shodné s místem placení a zároveň s místem vystavce bydliště. Z tohoto tvrzení vyplývá, že nezbytnou náležitostí vlastní směnky je údaj místa, kde má být směnka splacena, jelikož její výstavce se zavazuje v platebním místě směnku zaplatit a věřitel má právo jen v tomto místě na dlužníkovi požadovat plnění. Platební místo je tedy místem, kde má být směnka při splatnosti předložena a případně pro neplacení protestována. K naplnění požadavku platebního místa však stačí, je-li platební místo označeno na směnce alespoň s přesností obce či města. Z výše uvedených tvrzení je zjevné, že platební místo musí být vymezeno místopisným údajem, a to minimálně v podobě obce či města. V této věci není pochyb o tom, že údaj „Česká spořitelna“ místopisným údajem není, nelze tento název tudíž považovat za určení platebního místa.

Splatnost směnky

Nejvyšší soud České republiky rozhodoval v právní věci žalobce JUDr. J. M., jako insolvenčního správce dlužníka Porcela Plus a. s., proti žalovanému V. A., zastoupenému JUDr. Miroslavem Nyplem, advokátem, o námitkách proti směnečnému platebnímu rozkazu. Dovolání bylo zamítnuto a žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů dovolacího řízení.

Krajský soud v Ústí nad Labem ponechal rozsudkem ze dne 6. listopadu 2007 v platnosti směnečný platební rozkaz ze dne 8. června 2004, v němž uložil žalovanému zaplatit žalobkyni směnečný peníz ve výši 5,189.562,- Kč s 6% úrokem od 10. července 2004 do zaplacení, dále směnečnou odměnu 17.298,- Kč a náklady na řízení.

Vrchní soud v Praze se tímto rozsudkem zabýval na základě odvolání žalovaného. Potvrdil rozsudek soudu prvního stupně, přičemž odkazuje na skutečnost, že v průběhu odvolacího řízení byl zjištěn úpadek žalobkyně, jelikož na její majetek byl prohlášen konkurs. Odvolací soud vyšel z toho, že dne 25. května 2001 vystavila KRISTAL IMPEX CZ, s. r. o., směnku vlastní s doložkou bez protestu. Touto směnkou se zavázala zaplatit společnosti na viděnou směnečný peníz ve výši 5,189.562,- Kč. Žalovaný spornou směnku podepsal na jejím líci u doložky „per aval“, čímž se stal rukojmím za výstavkyni.

Sporná směnka byla předložena pouze žalovanému v místě jeho bydliště, nikoliv výstavkyni v platebním místě. Platební rozkaz společně s žalobou byl doručen žalovanému dne 9. července 2004. Odvolací soud, stejně jako soud prvního stupně, uzavřel, že

uplatnění práva ze směnky není v tomto případě podmíněno předložením směnky ani výstavci a ani rukojmímu. Záleží na skutečnosti, kdy se směnečný rukojmí dozví o povinnosti k placení směnečného peníze. Z tohoto vyplývá, že pokud soud prvního stupně ponechal platební rozkaz v platnosti včetně 6% úroku ze směnečné sumy za dobu od 10. července 2004 do zaplacení, jeho rozhodnutí je správné, když přiznaný úrok od zmíněného data náleží žalobci.

Žalovaný podal dovolání proti tomuto rozsudku a odkazuje se na řešení otázky, zda splatnost směnky nastává jejím předložením jiné osobě, než je výstavce této směnky. V důsledku této skutečnosti namítá, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném posouzení právní věci. Požaduje, aby Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí nižších soudů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Nejvyšší soud však shledal rozhodnutí odvolacího soudu správným i co do 6% úroku ze směnečné částky za dobu od 10. července 2004 do zaplacení.⁴⁷

Zhodnocení

Z tohoto případu je patrné, že uplatnění práva ze směnky proti rukojmímu za přímého dlužníka není podmíněno předložením směnky výstavci ani rukojmímu. Směnka vlastní se k placení směnečnému rukojmímu nepředkládá, proto její případné předložení nijak neovlivňuje platnost směnky.

Nachází se zde ale námitka, která by dle názoru autorky byla vhodná. Splatnost směnky vystavené na viděnou je časově omezena. Majitel musí předložit tuto směnku výstavci k zaplacení do jednoho roku, pokud však výstavce neurčí jinak. Právo majitele směnky proti výstavci však nezaniklo a platí pro něj, že se stalo splatným posledním dnem zákonné lhůty pro předložení. Toto platí, jelikož žalovaný nemá žádný důkaz o tom, že směnka nebyla předložena k placení.

V tomto případě je navíc směnka opatřena doložkou „bez protestu“ z čehož vyplývá, že žalobce nemusí prokazovat neúspěšné předložení směnky k zaplacení pomocí tzv. protestní listiny. Z tohoto důvodu je správné ponechání směnečného platebního rozkazu.

⁴⁷ *JUDIKÁTY: Splatnost směnky* 2012 [online]. Dostupné z: <https://www.judikaty.info/cz/document/nscr/5989/>

Neplatnost směnky

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci K. M., zastoupeného JUDr. Radimem Chalupou, Ph.D., advokátem, proti žalovanému J. M., zastoupenému Mgr. Lukášem Eichingerem, advokátem, o zaplacení částky 1.318.896,-Kč s postížitými právy ze směnky.

Vrchní soud v Praze potvrdil rozsudek Městského soudu v Praze, který zamítl žalobu, na základě níž se žalobce domáhal po žalovaném zaplacení částky 1.318.896,- Kč s 6% úrokem od 9. května 2003 do zaplacení a směnečné odměny ve výši 4.396,50 Kč. Dále byl soudní spor, na základě odvolání, předložen Nejvyššímu soudu, který dovolání zamítl.

Podle rozsudku se jedná o směnku neplatnou, jelikož část údajů, které tvoří povinný obsah směnečného prohlášení, je vyčleněna do samostatných rámečků tvořených nepřerušenými čarami. Z tohoto vyplývá, že směnka netvoří souvislý text obsahující všechny podstatné náležitosti projevu vůle, jež směřují ke vzniku směnečného závazku. Dále je v samostatném rámečku umístěn výstavecův podpis, který z tohoto důvodu nekryje veškeré údaje obsažené v předmětné listině. Pro zamítnutí směnky byla také podstatná skutečnost, že žalobce požadoval přiznat plnění ze směnky v tuzemské měně, ačkoliv směnka obsahuje doložku o placení v cizí měně (USD).

Dovolatel však poukazuje na to, že otázka rámečků, v nichž jsou uvedeny údaje v textu směnky, nebyla dosud v rozhodovací praxi dovolacího soudu vyřešena. Výklad soudu považuje za odporující hmotnému právu, jelikož směnečné právo vymezuje jasné požadavky na obsah směnky s tím, že neplatností stíhá pouze směnky, jež nerespektují uvedené požadavky. Žádné ustanovení směnečného zákona však nezakotvuje negativní vliv rámečků začleněných do obsahu směnky. Nesouhlasí ani s tím, že výstavecův podpis umístěný pod textem směnky nepokrývá veškerý text v listině, který je umístěn nad tímto podpisem. Podle dovolatele je rovněž zřejmé, že rámečky na směnce nebyly vyhotoveny z důvodu vyčlenit z textu ty údaje, jež jsou v rámečcích uvedeny.

Nejasnosti ohledně měny, ve které má být směnka splacena lze objasnit dle čl. I. §41 směnečného zákona. Ten uvádí, že pokud směnka je vystavena na měnu, která není v oběhu v platebním místě, lze směnečný peníz zaplatit v tuzemské měně dle hodnoty, kterou má v den splatnosti. Pokud je dlužník v prodlevě s placením, může majitel zvolit,

zda má být směnečný peníz zaplacen v tuzemské měně podle kursu v den splatnosti nebo dle kursu v den platební.⁴⁸

Zhodnocení

Tento případ dokonale vystihuje formální přísnost směnky. Ta se projevuje v tom, že směnečná listina musí být označena jako směnka, tedy slovo směnka musí být použito v textu listiny. Směnka však musí tvořit ucelený text, jehož obsahem je směnečné prohlášení.

Dále je zde skutečnost, že směnka měla doložku o placení v cizí měně (USD). Dle toho žalobce není oprávněn se domáhat zaplacení peníze v jiné měně, než na kterou byla směnka vystavena. Myslím si, že pokud by žalobce nežádal zaplacení směnečné částky v jiné měně, než na kterou byla směnka vystavena, soud by mu měl vyhovět. V tomto případě však soud nemůže přiznat žalobci něco jiného, než požadoval, tedy uložit žalovanému jinou než povinnost než navrhoval žalobce.

Záležitost ohledně rámečků není, dle názoru autorky, až tak významná jelikož nelze s jistotou tvrdit, že jejich význam spočíval ve vyloučení důležitých údajů z textu listiny. Nelze tedy označit směnku za neplatnou jen kvůli tomu, že některé údaje vyznačeny na směnce jsou umístěny v rámečku.

Běh promlčecí lhůty k uplatnění práv ze směnky

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci žalobce Z. F., zastoupeného JUDr. Radovanem Zubkem, advokátem, proti žalované L. S., o námitkách proti směnečnému platebnímu rozkazu. Rozsudek je zrušen a věc se vrací k dalšímu řízení.

Krajský soud v Brně nechal v plném rozsahu v platnosti směnečný platební rozkaz, kterým uložil žalované zaplatit žalobci částku 190.000,- Kč s 6% úrokem od 6. července 2006 do zaplacení, směnečnou odměnu ve výši 633,30 Kč a náhradu nákladů řízení. Soud prvního stupně dospěl k závěru, že se žalovaná včas podanými námitkami neubráníla povinností plynoucím ze směnečného platebního rozkazu. V řízení nebylo

⁴⁸ *JUDIKÁTY: Neplatnost směnky 2013* [online]. Dostupné z: <https://www.judikaty.info/cz/document/nsct/112980/>

prokázáno, že by po podpisu směnky žalovanou došlo k pozměnění data splatnosti. Z tohoto důvodu představuje sporná směnka formálně platnou směnku v podobě, v jaké byla předložena žalobcem soudu. Datum splatnosti uvedené na směnce je reálným datem, který následuje po datu vystavení směnky. Den splatnosti připadl na státní svátek, z čehož vyplývá, že žalobce se mohl domáhat zaplacení směnky teprve v nejbližší den pracovní, tzn. 7. červenec 2006. Od tohoto dne tudíž začala běžet tříletá promlčecí lhůta, která končí dne 7. července 2009.

Vrchní soud v Olomouci však k odvolání žalované změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že směnečný platební rozkaz zrušil v plném rozsahu. Odvolací soud dovodil, že tříletá promlčecí lhůta začíná běžet ode dne splatnosti směnky, nikoli ode dne platebního. Z tohoto vyplývá, že její počátek může připadnout na jiný než všední den. Podle čl. I. §73 směnečného zákona se skutečnost rozhodná pro počátek promlčecí lhůty nepočítá. Prvním dnem lhůty pro promlčení směnečných nároků je den následující po splatnosti směnky, přičemž posledním dnem je den, který se číslem shoduje se dnem, na nějž připadá událost, od níž se lhůta počítá.

V tomto případě byla směnka splatná dne 5. července 2006, promlčecí lhůta tudíž začala běžet dne 6. července 2006 a její poslední den připadl na 6. července 2009. Žalobce podal návrh na vydání směnečného platebního rozkazu dne 7. července 2009, tzn. po uplynutí promlčecí lhůty. Z tohoto důvodu mu nemohou být přiznány práva ze směnky. Dovolatel vytýká odvolacímu soudu, že nesprávně aplikoval právní úpravu týkající se běhu promlčecí lhůty a dospěl k nesprávnému závěru. Podle dovolatele je sice nutné považovat za první den běhu promlčecí lhůty 6. červenec 2006, je-li však událostí, od níž promlčecí lhůta počíná, den splatnosti směnky, musel poslední den tříleté promlčecí lhůty připadnout na den 5. července 2009. Dny 5. a 6. července 2009 byly prohlášeny za státní svátek, je tedy nutné přesunout poslední den promlčecí lhůty na nejbližší pracovní den, tj. na 7. července 2009. Žaloba, jíž žalobce uplatnil svá práva plynoucí ze směnky, byla doručena soudu prvního stupně téhož dne v pracovní dobu soudu, nelze podle dovolatele učinit jiný závěr, než že směnečný nárok promlčen není. Dovolatel z tohoto důvodu

požaduje, aby Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí odvolacího soudu a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.⁴⁹

Zhodnocení

Tento případ je dle názoru autora nejsložitější. Podle Zákona č. 191/1950 směnečného a šekového § 70 odst. 1, se směnečné nároky proti příjemci promlčují ve třech letech ode dne splatnosti směnky. Na základě tohoto a výše uvedených skutečností se přikláním k rozsudku Krajského soudu v Brně, který nechal v plné platnosti směnečný platební rozkaz. Jak již bylo uvedeno v rozsudku, tak směnka byla splatná dne 5. července 2006. Promlčecí lhůta začala běžet následující den po splatnosti (tj. 6. července 2006). Konec promlčecí lhůty však připadl na 5. července 2009, tj. na den, který se číslem shoduje se dnem splatnosti směnky. Jak již bylo zmíněno, tak konec promlčecí lhůty připadl na státní svátek. Z tohoto důvodu je dle názoru autorky posledním dnem promlčecí lhůty následující pracovní den, kterým v tomto případě byl 7. červenec 2009. Z tohoto tvrzení vyplývá, že žalobce podal žalobu poslední den promlčecí lhůty, tudíž by jeho nárok na plnění ze směnky neměl být promlčen.

V tomto případě lze poukázat na to, že zákon neobsahuje odpovědi na všechny situace, které mohou nastat, jelikož o dnech státního svátku v něm není žádná zmínka. Lze však vycházet z příkladu platby daní. V případě že poslední den platby daní připadá na státní svátek či víkend, je zde možnost využít pro platbu následující pracovní den.

4.4 Dotazníkové šetření

Podstatou tohoto dotazníku je zjištění, do jaké míry má veřejnost povědomí o směnkách. Dotazník byl vytvořen pomocí webové stránky – Vyslnto.cz (www.vyslnto.cz). Ve vybraném vzorku respondentů jsou zastoupeny různé věkové kategorie, různá povolání a postavení ve společnosti.

Dotazník byl strukturován tak, aby snadno odlišil ty, kteří se již se směnkou v nějaké situaci setkali od těch, kteří ještě se směnkou nemají žádné zkušenosti. U první skupiny nás

⁴⁹ JUDIKÁTY: Běh promlčecí lhůty k uplatnění práv ze směnky 2013 [online]. Dostupné z: <https://www.judikaty.info/cz/document/nscr/4724/>

zajímají především okolnosti, které vedly ke střetu se směnkou, jejich spokojenosti či následky, které byly zapříčiněny následkem tohoto zajišťovacího prostředku. Prostřednictvím druhé skupiny tazatelů zjistíme, jaké mají představy o směnce, přestože s ní nemají žádné zkušenosti.

4.4.1 Vyhodnocení dotazníkového šetření

Do dotazníkového šetření bylo zařazeno 51 respondentů, jejichž odpovědi měly, dle názoru autorky, vypovídací hodnotu pro tento výzkum. Někteří respondenti ukončili dotazník předčasně, tudíž jejich odpovědi nebyly do výzkumu zařazeny. V relevantních respondentech byly nejvíce zastoupeny ženy a to 58 %. Co se týká věkové kategorie, tak nejvíce respondentů spadalo do věkové škály 26 – 35 let, převážně s vysokoškolským vzděláním. Jelikož řešená problematika v diplomové práci není veřejnosti příliš známá, výběrová kritéria pro vyplnění dotazníku nebyla striktní. Omezení spočívalo ve věkové kategorii, jelikož po respondentovi byl požadován minimální věk 18 let. Zásadní podmínkou pro zařazení do tohoto výzkumu však bylo zodpovězení všech otázek.

Dotazníkové šetření převážně tvořily polouzavřené otázky, kde si respondent mohl vybrat z možností, ale měl i volbu vlastní odpovědi. Samozřejmě zde byly zastoupeny i otázky otevřené, kde byl po respondentovi požadován jeho vlastní názor na danou problematiku. Otázky budou hodnoceny jednotlivě a u každé bude vyjádřen názor respondentů a poté zhodnocení autorky.

1. Vzal/a jste si někdy půjčku? V případě, že ano, na co jste ji použili?

Většina z dotazovaných – 65 % si nikdy půjčku nevezala. Dle názoru autorky jsou nejspíše důvodem obavy z půjčování peněz. Ti, kteří s půjčkou již mají nějaké zkušenosti, ji převážně využili na rekonstrukci bytu. Z tohoto lze říci, že pro většinu je důležité zázemí a pocit nějaké jistoty, nicméně spousta z nich se bojí investovat do podnikání, jelikož se zde nachází možné riziko neúspěchu. Při sjednávání půjčky je dobré si promyslet, jak velká částka bude potřeba a jak dlouho by se tato částka měla splácet, to je dle názoru autorky základ úspěchu. Důležitý je také vhodný výběr poskytovatelů půjček, jelikož

někteří nabízí i možnost pojištění v případě problémů se splácením a to vše za cenu mírného navýšení úrokové sazby.

2. Vytváříte si finanční rezervu pro případ ztráty zaměstnání?

Většina dotázaných (68 %) si nevytváří finanční rezervu, nicméně najdou se i tací, pro ně je finanční rezerva důležitá. Žádná finanční rezerva může být například způsobena nedostatkem finančních prostředků pro tvorbu rezervy. Každá domácnost by si měla vytvářet rezervu pro nečekané výdaje. Dle názoru autorky je tvorba rezervy důležitá jelikož bez ní může vést i krátkodobý výpadek k velkým problémům. Jak je již známo, tak v současné době je nejnižší nezaměstnanost za poslední roky, tím spíše by lidé měli myslet na horší časy a z vydělaných peněz si část odkládat, jenže jak je vidět z výsledků dotazníku, opak je pravdou. Doporučená výše rezervy by se měla pohybovat ve výši nejlépe šestinásobku měsíčních výdajů domácnosti. Dle názoru autorky by nikdo neměl čekat na nějaký podnět k vytváření finanční rezervy, ale ideální je ji začít vytvářet hned, když nastoupí do práce a získají pravidelný příjem. Lidé čím dál častěji podceňují situace, kdy dojde k výpadku pravidelného příjmu, například z důvodu ztráty práce nebo dlouhodobé nemoci.

3. Víte co je to směnka?

Tato otázka byla sestavena tak, aby bylo možné zjistit, zda měli respondenti možnost setkat se směnkou. Většina, respektive 88,24 % má jakési ponětí o směnce a to především ve spojitosti s pohledávkou. Těžko hledat jednodušší a účinnější nástroj k zajištění pohledávky. Jediná „složitost“, která ze směnky vyplývá, je její důraz na zákonem stanovené náležitosti. Následující otázky nám představí, zda respondenti o směnce vědí v následku svého chování či zda se směnkou setkali prostřednictvím svého okolí.

4. V případě, že ano, jaké jsou Vaše zkušenosti?

Zkušenosti se směnkou vycházeli především z půjčování peněz od banky. Banka požadovala zajištění úvěru prostřednictvím směnky. Jak již bylo zmíněno v obsahu práce, tak nyní již není možné požadovat zajištění spotřebitelského úvěru prostřednictvím směnky. Dalším případem byl pronájem bytu, kdy bylo požadováno po nájemníkovi podepsat směnku v případě dluhu. Dle názoru respondentů je směnka využívána zejména

pro snadné vymáhání dluhu, jelikož vymáhání pohledávky prostřednictvím tohoto zajišťovacího instrumentu je velmi snadné.

Z výše uvedeného lze vyhodnotit, že směnka nejčastěji plní funkci zajišťovací, nikoliv platební. Málokdo si však uvědomuje, že při této funkci prakticky dochází ke vzniku dalšího závazku.

5. Doporučili byste použití směnky? Odpověď prosím zdůvodněte.

Více jak polovina - 59 % respondentů by směnku nikdy nedoporučila, i když s ní nemají takové zkušenosti. Mají v podvědomí utkvělý názor, že směnka není „férový“ zajišťovací instrument a že snadno může dojít k jejímu zneužití. Respondenti, kteří by směnku doporučili, shledávají výhody především pro poskytovatele finančních prostředků, jelikož lze snadno vymáhat dluh.

Nejvíce se zde objevuje názor, že dochází k zneužívání a falšování směnky a dlužník se proti tomu nemá jak bránit. Tento názor vyplývá především z neznalosti směnečné problematiky. Pokud je směnka opatřena smlouvou, která stanovuje za jakých podmínek a v jaké výši může být směnka doplněna, nemělo by docházet k jejímu zneužití. Této problematice je zapotřebí se náležitě věnovat, jelikož neznalost může dovést dlužníka do velkých potíží. Veškeré důkazní břemeno (pokud se jedná o popření platnosti směnky) je na dlužníkovi.

6. Myslíte si, že jsou směnky využívaným instrumentem k zajištění pohledávky? V případě, že ano popište výhody, které shledáváte v tomto zajišťovacím instrumentu.

Dle respondentů patří směnky mezi nejvyužívanější zajišťovací instrumenty. Výhody shledávají především v rychlosti vymáhání nesplaceného dluhu. Směnku lze komukoliv odprodat a dlužník nemá prakticky žádnou možnost vyhnout se splacení dluhu. Jak již bylo zmíněno v průběhu teoretické části, k převodu směnky většinou dochází rubopisem neboli indosamentem – čili vyznačením nového vlastníka směnky na její zadní straně. Pokud by však dlužník chtěl zabránit převodu směnky, je třeba na ni připojit doložku „nikoli na řad“.

Někteří respondenti ve směnce nespátřují žádné výhody. Může to být způsobeno tím, že se na směnku dívají pouze z pohledu dlužníka nikoliv z pohledu věřitele. Věřitel může směnku kdykoliv prodat – ještě před datem splatnosti či ji použít k placení jiných závazků

nebo k obchodování. Směnka je takovým zajišťovacím instrumentem, kdy výhody pro jednu stranu znamenají nevýhody pro stranu druhou.

7. Znáte nějaká rizika, která mohou vyplývat z tohoto zajišťovacího instrumentu?

Většina respondentů - 63 % shledává rizika tohoto instrumentu především z pohledu dlužníka. Dle jejich názoru se jedná snadno vymahatelný zajišťovací prostředek, který se dá snadno prodat. Jak je již naznačeno v teoretické části práce, dlužník se podpisem směnky zaváže zaplatit majiteli částku uvedenou na směnce v určitý den a v určitém místě. Při tomto druhu zajištění není možné se nechat pojistit pro případ neschopnosti splácet svůj závazek. Není zde však vyloučeno, aby bylo ve směnce stanoveno postupné splácení směnečné sumy, ale je třeba, aby v takovém případě byly ve směnce přesně vyznačeny termíny jednotlivých splátek. Při takovém postupu je však důležité, aby věřitel každé přijetí splátky na směnce zřetelně vyznačil, a tím se dlužník vyhne riziku, že závazek bude splacen dvakrát. V případě prodeje, může nový majitel ihned začít vymáhat dluh a to vede k problémům dlužníka. Oproti tomu může majitel snadno získat prostřednictvím prodeje určité finanční prostředky ještě před splatností směnky.

Dle názoru autorky je také velkou nevýhodou vysoká formální přísnost, která je u směnky nastolena. Pokud chybí některá ze zákonem stanovených náležitostí, stává se směnka neplatnou, pokud se tedy nejedná o odchylky, které zákon směnečný a šekový uvádí a připouští.

8. Víte o tom, že směnka může vést k exekuci?

Téměř všichni respondenti - 82 % mají směnku spojenou s exekucí. Z tohoto důvodu pravděpodobně nachází spoustu negativ plynoucích z tohoto instrumentu. V tomto ohledu je nutné si uvědomit, že z hlediska zákona představuje směnka (pokud obsahuje všechny zákonem stanovené náležitosti) v podstatě nezvratný důkaz o existenci závazku dlužníka vůči věřiteli. Pokud soud nemá žádné pochybnosti o platnosti směnky, vydá směnečný platební rozkaz, v němž uloží dlužníkovi povinnost zaplatit směnečnou sumu a náklady soudního řízení. Pokud žalovaný nepodá ve stanovené lhůtě námitky, stává se exekučním titulem a lze přikročit k vymáhání pohledávky exekucí.

9. Jaká je podle Vás nejčastější příčina, že lidé nechávají své dluhy dovést až k exekuci?

Nejčastější příčinou nesplácení svých dluhů je dle respondentů tíživá finanční situace a nedbalost. První zmíněná je pochopitelná, jelikož se lidé zadlužují z důvodu nedostatku finančních prostředků na zabezpečení základních potřeb. Někteří také poukázali na skutečnost, že nesplácení dluhů může vycházet z právní neznalosti tohoto instrumentu. Jak je již naznačeno v samotném obsahu práce, tak směnka je velmi složitým zajišťovacím instrumentem a právní neznalost může snadno vést k nepříjemnostem spojených s exekucí.

Dle názoru autorky může být také příčinou skutečnost, že si lidé berou půjčku na splacení půjčky a tím se dostanou do jakéhosi dluhového kolotoče. V případě, že si dlužník neví rady se svými dluhy, překvapivě sáhne po jiné půjčce. Doporučení v tomto případě je dobře si spočítat, zda má dlužník na splacení závazku. V případě, že nedokáže ušetřit měsíčně žádné peníze, je nejlepší se nespouštět do žádných velkých půjček. Tato otázka úzce souvisí s otázkou č. 2, ze které je patrné, že většina lidí není schopna si vytvářet finanční rezervy.

Dalším problémem může být situace dlužníka, kdy se obrátí na tzv. „oddlužovací“ agentury, které dlužníkovi spíše zkomplikují situace. Tyto agentury většinou využijí zoufalé situace zadlužených a naučtují si různé navýšené poplatky. Příkladem může být naučtování odměny za každou dohodnutou splátku s věřitelem.

10. Na koho se obracíte, pokud potřebujete poradit s financemi?

Převážná část respondentů - 73 % se o problematice týkající se financí radí s rodinou nebo si případně vyhledávají informace prostřednictvím internetu. Dalším zdroje, z nějž respondenti čerpají rady ve finančních otázkách, jsou nezávislí finanční poradci. Jen zanedbatelné procento respondentů v těchto věcech dá na své kolegy či na informace v médiích.

Dle názoru autorky je důvěra v okruhu nejbližší rodiny, a to i ve finančních otázkách, velmi důležitá, jelikož přemíra informací na internetu a v médiích může být někdy zavádějící a kontraproduktivní. Na druhou stranu je autorka překvapena nedůvěrou ve finanční odborníky, ať už ty nezávislé nebo bankovní. Tito lidé mají aktuální a komplexní přehled o dění na finančních trzích a například při volbě vhodného produktu pro ukládání

finanční rezervy mohou pomoci s výběrem. Vhodnou alternativou je kombinace více zdrojů dat, například prohlédnutí informací dostupných na internetu a následná diskuse s finančním odborníkem a rodinou.

Oproti tomu si většina respondentů myslí, že je škola nedostatečně připravila na problematiku týkající se financí. I dle názoru autorky je finanční problematika nedostatečně řešena v průběhu školní přípravy. Toto hledisko může být důsledkem, proč většina občanů nemá potřebné znalosti o nástrahách týkajících se půjček a s tím spojených zajišťovacích instrumentů. Následkem neznalosti této problematiky dochází k častému zneužívání směnky ze strany věřitele a k rychlému podpisu ze strany dlužníka.

Shrnutí dotazníkového šetření

Veškeré odpovědi jsou uvedeny u jednotlivých otázek, tudíž toto shrnutí slouží pouze jen jako stručný přehled skutečností, které vyplývají z dotazníkového šetření. Z tohoto důvodu zde nebude uvedeno kvantitativní zhodnocení, jelikož to lze dohledat ve zhodnocení u každé otázky.

Téměř všichni respondenti mají se směnkou nějaké zkušenosti, které převážně vycházejí z půjčování peněz od banky. Půjčování peněžních prostředků může vycházet zejména ze skutečnosti, že si většina dotázaných nevytváří finanční rezervu a v případě mimořádných výdajů se mohou snadno dostat do finanční tísně. Dle názoru autorky je však tvorba finanční rezervy velmi důležitým faktorem, který může zabránit „zbytečnému“ zadlužování v případě mimořádných výdajů. Nikdo by neměl čekat na nějaký podnět k vytváření finanční rezervy, ale ideální je začít ji vytvářet hned v okamžiku, kdy nastoupí do práce a získají pravidelný příjem. Respondenti mají v podvědomí utkvělý názor, že směnka není „férový“ zajišťovací instrument a snadno tak dochází k jejímu zneužití. V případě zneužití směnky se, dle jejich názoru, dlužník nemá jak bránit. Tento názor však vyplývá především z neznalosti směnečné a finanční problematiky. Této problematice je zapotřebí se náležitě věnovat, jelikož neznalost může dovést dlužníka do velkých potíží. Dále má směnka dle respondentů řadu rizik a jedním z nich je např. její snadný prodej. Při tomto druhu zajištění však není možné nechat se pojistit pro případ neschopnosti splácet svůj závazek, ale není zde vyloučeno, že závazek může být splácen postupně. V tomto případě autorka doporučuje dlužníkovi, aby dbal na to, že věřitel zřetelně vyznačil každé

přijetí splátky na směnce a tím se dlužník vyhne riziku, že závazek bude splacen dvakrát. Pro věřitele je však možnost okamžitého prodeje výhodou, jelikož může získat finanční prostředky ještě před splatností směnky.

Z odpovědí respondentů je patrné, že jejich přehled o této problematice je nedostatečný. Důvodem může být např. nedostatečná příprava v průběhu studia. I dle názoru autorky není tato problematika dostatečně řešena a lze předpokládat, že si běžní lidé nevyhledávají informace o této problematice, dokud se s ní nesetkají. Zjišťování podstatných informací, až v tomto momentu právě vede k problémům, do kterých se následně dlužníci dostávají.

5 Výsledky

5.1 Směnka v souvislosti se spotřebitelským úvěrem

Nejprve se zaměřím na směnku ve spojení se spotřebitelským úvěrem. Jak již bylo výše zmíněno, novelizace přinesla zákaz využívání směnek pro zajištění spotřebitelského úvěru. V porovnání se „starou“ právní úpravou umožňuje tento radikální krok, orgánu vykonávajícímu dozor nad oblastí poskytování spotřebitelských úvěrů, uložit věřiteli či zprostředkovateli peněžitou sankci v případě porušení ustanovení o užití směnky. Dle názoru autorky je jedním z důvodů tohoto zákazu zneužívání zajišťovací směnky v neprospěch slabší strany, tedy spotřebitele, jelikož spotřebitel většinou není znalý v oblasti směnečného práva.

Nabízí se zde otázka, jak se absolutní zákaz užití směnky projeví na právním postavení spotřebitele. Povinnosti směnečného věřitele se v případě soudního řízení redukuje pouze na jeho tvrzení o tom, že má platnou směnku a je směnečným věřitelem, což dokládá předložením originální směnky. Vše ostatní ve sporu musí dokazovat dlužník (spotřebitel). Pokud bude vydán směnečný platební rozkaz, je na spotřebiteli, aby vznesl námitku ve stanovené lhůtě a tuto námitku náležitě odůvodnil a skutkově doložil. Nevznes-li spotřebitel námitky nebo bude-li ve svém snažení neúspěšný, nabude směnečný platební rozkaz právní moci a to bez ohledu na to, zda vznikla směnka v souvislosti se zajištěním spotřebitelského úvěru či nikoliv.

Nevýhoda této novelizace také spočívá ve znemožnění přístupu některých spotřebitelů ke spotřebitelskému úvěru. Jde především o spotřebitele, kteří nemohou nabídnout jiný způsob zajištění. V souvislosti s touto skutečností mohou přijít věřitelé o část svých zisků, jelikož může nastat pokles poskytovaných úvěrů. Nelze se však domnívat, že natolik komplikovaná problematika, kterou s sebou nese směnka, má řešení spočívající v zákazu užití směnek při zajišťování spotřebitelských úvěrů.

Dále se zde nabízí otázka, zda tato novela, která naplňuje současný trend posílení právního postavení spotřebitele, směřuje správným směrem. Je zřejmé, že žádná právní úprava nemůže nahradit osobní zodpovědnost jednotlivce při vstupu do jakéhokoliv závazkového vztahu. Naopak je nutno se zamyslet nad tím, kam až lze posunout meze ochrany spotřebitele a to především s ohledem na nebezpečí spočívající v tom, že příliš

svazující právní úprava je schopna utlumit legální trh s nebankovními spotřebitelskými úvěry a tak „poslat“ spotřebitele do rukou těch, kteří se necítí být svázáni právní úpravou.

5.2 Využití směnky v praxi

Samotná existence směnek je spojena se zjednodušením běžných hospodářských operací. Směnečná listina musí být vnímána jako nesporný závazek s ohledem na potřeby velké rychlosti a flexibility. Směnka dokáže nahradit další dokumenty, jako jsou např. smlouvy či prohlášení. Směnečný věřitel může uplatnit u soudu směnečnou pohledávku v případě, že bude splatná a věřitel ji řádně předložil k placení dlužníkovi, který se dostal do prodlení s platbou.

Soudy by se spíše měly zaměřovat na úpravu poměrů mezi účastníky směnečných vztahů. Měly by rozhodovat o tom, že směnka je neplatná až v krajním případě, kdy má směnka nějakou zásadní vadu, např. absence nezbytných údajů. Mnohdy je směnka jediným dokladem pro dokázání existence pohledávky za dlužníkem. V soudním řízení, ohledně zaplacení směnečné sumy, mnohdy věřiteli postačí pouze prokázat právo na zaplacení pohledávky, tzn. předložit originál směnky a legitimovat se jako její oprávněný majitel. Z tohoto plyne, že pokud je směnka neplatná, trpí tím vždy pouze majitel směnky. Naproti tomu dlužník, který se chce bránit proti zaplacení směnky, je povinen náležitě prokázat důvody obrany.

Studiem směnečné judikatury lze pozorovat tendenci zvyšování ochrany práv směnečného dlužníka. Směnečný dlužník, který se tedy zajímá o vlastní práva je schopen se úspěšně bránit zneužití zajišťovací směnky, samozřejmě za pomoci sjednání vhodných ochranných opatření.

5.3 Nebezpečí plynoucí ze směnky

Rozhodne-li se dlužník vystavit směnku ve prospěch věřitele, je nutné si uvědomit, že dle zákona představuje směnka nevratný důkaz o existenci závazku dlužníka vůči věřiteli. Z tohoto vyplývá, že veškeré důkazní břemeno, týkající se popření platnosti směnky, leží na dlužníkovi. Dlužník by se měl zaměřit na částku, kterou bude muset ze směnky uhradit. V této sumě mohou být započítány veškeré úroky či poplatky, nebo se tato

suma může rovnat půjčené částce, přičemž směnka může obsahovat i výši roční úrokové sazby.

Ve směnce může být uvedeno postupné splácení směnečné sumy. Pokud je tak učiněno, je nezbytné, aby byly přesně vyznačeny jednotlivé termíny splátek ve směnce. Každé přijetí splátky musí věřitel ve směnce zaznamenat. V tomto ohledu je třeba uvést datum a výši splátky a toto přijetí musí dlužník i věřitel potvrdit svými podpisy.

5.4 Průběh vymáhání pohledávky z pohledu dlužníka

Pro dlužníka je důležité prostudovat smluvní podmínky, např. zda je ve smlouvě uvedena rozhodčí doložka. Tato doložka spočívá v tom, že případné spory vyplývající ze smluvního vztahu, řeší určený rozhodce. Rozhodce si většinou stanovuje věřitel, z čehož vyplývá, že rozhodne v neprospěch dlužníka. Pokud je rozhodčí nález (rozhodnutí rozhodce) vykonatelný, stává se exekučním titulem. Je-li smlouva zajištěna směnkou, může věřitel využít vymáhání pohledávky prostřednictvím směnečného platebního rozkazu. Směnečný platební rozkaz je rovněž exekučním titulem.

Není-li smlouva zajištěna směnkou nebo rozhodčí doložkou, podává věřitel k soudu návrh na vydání platebního rozkazu nebo žalobu na zaplacení dluhu. Rozhodne-li soud ve prospěch věřitele, vynese rozhodnutí, na jehož základě vzniká dlužníkovi povinnost zaplatit dlužnou částku včetně úroků a nákladů na řízení ve stanovené lhůtě. Pokud rozhodnutí nabyde právní moci (nikdo z účastníků nepodá odvolání v určené lhůtě) a vykonatelnosti, získá věřitel exekuční titul, na jehož základě může být nařízena exekuce v průběhu 10 let od data vykonatelnosti.

Je-li smlouva zajištěna směnkou a dlužník tuto směnku neuhradí, je věřitel oprávněn podat návrh na vydání směnečného platebního rozkazu. Společně s tímto návrhem však musí předložit soudu originál směnky. Následně soud vydá směnečný platební rozkaz, pokud však nemá žádné pochybnosti o platnosti a pravosti směnky. V tomto rozkazu uloží dlužníkovi povinnost zaplatit směnečnou sumu a náklady soudního řízení do 15 dnů. Dlužník má právo podat ve stejné lhůtě své námitky k soudu, v nichž musí uvést vše, co namítá vůči platnosti či pravosti směnky. Nepodá-li dlužník (tedy žalovaný) žádné námitky ve stanovené lhůtě, obdrží směnečný platební rozkaz s účinky pravomocného rozsudku.

Platební rozkaz se tedy stává exekučním titulem a lze přikročit k vymáhání pohledávky prostřednictvím exekuce.

5.5 Možná ochrana dlužníka

Dlužník ve směnečném vztahu nemůže mít nikdy naprostou jistotu, že směnka nebude zneužita věřitelem. Vstupem do směnečného vztahu se vždy vystavuje riziku, že bude muset čelit nepříjemnostem spojeným s dvojitým zaplacením směnky. Nebezpečí týkající se finanční tísně způsobené směnkou se může vyvarovat pouze tím způsobem, že zajišťovací směnku nepodepíše. Pokud potřebuje dlužník rychlou finanční hotovost, jen těžko se dokáže vyhnout podpisu zajišťovací směnky, jelikož jde o poměrně oblíbený prostředek zajištění peněžitých pohledávek.

Směnečná právní úprava je pojatá tak, že umožňuje směnečnému věřiteli právně jednat v rozporu s předpoklady řádného využití zajišťovací směnky. Směnečný dlužník by měl využít smluvní volnosti a preventivní opatření, aby minimalizoval rizika spojená se zneužitím směnky. Nejvhodnější možností ochrany dlužníka proti zneužití směnky je kombinace smluvních a směnečných opatření. Smluvním prostředkem je např. uzavření písemné směnečné smlouvy mezi dlužníkem a věřitelem před vystavením směnky. Tato smlouva může být následně využita jako důkazní prostředek při směnečném řízení. Směnečnou smlouvu tvoří dílčí ujednání, která stanoví podmínky pro řádné využití zajišťovací směnky. Měla by obsahovat veškerá možná ujednání s přihlédnutím k individuálním okolnostem případu. Smluvní strany směnečné smlouvy písemně oznamují účel vydání zajišťovací směnky, která plní zajišťovací funkci k jiné právní povinnosti.

Větší riziko pro dlužníka představuje blankosměnka. Je důležité, aby dlužník přistupoval k vystavení blankosměnky s velkou opatrností a aby trval na ponechání co nejméně nevyplněných míst na směnce. V ujednání o vyplňovacím oprávnění je přesně stanoveno, jaké náležitosti budou doplněny a podle jakých kritérií a kdy může směnečný věřitel prázdná místa vyplnit. Blankosměnka však může být vyplněna v neprospěch dlužníka a v rozporu s dohodou o vyplňovacím právu. Pokud dojde k takovému jednání ze strany věřitele, samotná směnka zůstává i přes tuto skutečnost v platnosti a dlužníkovi zbývá jen jediná možnost obrany a to vznesením námitky o nesprávném vyplnění blankosměnky. Může však nastat případ, že směnka bude nesprávně vyplněna jen

z důvodu, že výstavce postupoval dle podkladů poskytnutých dlužníkem, aniž by věděl o jejich nesprávnosti. V tomto případě by byla jeho námitka neúspěšná.

5.6 Výhody a nevýhody směnky

Využívání směnky v sobě skrývá určité výhody i nevýhody pro směnečně závazné osoby, tedy pro věřitele a směnečné dlužníky. Většinou jakákoliv výhoda na jedné straně bývá kompenzována nevýhodou na straně druhé. Jak již bylo zmíněno v průběhu práce, tak dlužníci často ani neví, jaké útrapy v sobě směnka skrývá.

Výhody a nevýhody pro věřitele

Jelikož je směnka zcela samostatným závazkem a v důsledku jejího vystavení vzniká nový závazek, získává věřitel další prostředek jak vymoci dlužnou částku, což je pro něj samozřejmě výhodné. Největší výhoda proto spočívá v postavení věřitele, jelikož může snadněji vymáhat pohledávku prostřednictvím tohoto instrumentu. Věřiteli následně stačí pouze předložit směnku, z níž vyplývá, že je oprávněným vlastníkem a o jejíž platnosti není důvod pochybovat.

Další výhodou pro věřitele lze nalézt v okolnosti, která vychází z abstraktnosti směnky, neboť rozhodnutí ve věci, v níž se věřitel domáhá po dlužníkovi zaplacení zajišťovací směnky, není překážkou pro řízení o zaplacení zajištěné pohledávky – netvoří tak překážku věci rozsouzené. Výhodou vyplývající z abstraktnosti směnky je i skutečnost, že i v případě neplatnosti smlouvy (jež zakládá vazbu mezi kauzální pohledávkou a zajišťovací smenkou), není způsobena neplatnost směnky. Ta je i nadále platná, pokud splňuje veškeré formální náležitosti.

Jelikož je směnka obchodovatelným cenným papírem, nastává výhoda pro věřitele i v možnosti jednoduchého a rychlého převodu (prodeje) směnky na jiného majitele. Pro věřitele je také snadnější začlenění dalších osob do směnečného vztahu, vůči nimž lze následně uplatňovat výkon postižných práv, čímž má k dispozici větší okruh osob, vůči kterým může vymáhat svou směnečnou pohledávku.

Za nevýhodu lze považovat určitou směnečnou přísnost, v důsledku níž může dojít k neplatnosti směnky (například pokud by se lišila měna uvedená v psací a tiskací podobě).

Výhody a nevýhody pro směnečného dlužníka

Pro dlužníka lze spatřovat nevýhodu v možnosti zneužití směnky, kdy může dojít k dvojímu vymáhání splacení dluhu. Další nevýhodou je výrazně horší postavení ve směnečném řízení a to např. v důkazním břemenu či při vznesení námitky. Jak již bylo zmíněno v dotazníkovém šetření, mnozí občané nemají dostatečné znalosti této problematiky a v důsledku toho, dochází k častému zneužívání směnek proti dlužníkovi. Výčet nevýhod pro dlužníka se zdá být krátký, nicméně má pro něj takové nepříznivé důsledky, že je nutné je mít na paměti.

Pro dlužníka ze směnky neplyne mnoho výhod, ale lze říci, že směnka je jakýmsi řešením jak rychle získat peníze. Jelikož podpis směnky nevyžaduje žádné notářské ověření a podobné náležitosti, lze tedy směnku v podstatě podepsat kdykoliv a kdekoliv. Dále za výhodu lze považovat skutečnost, že závazek není nutný zajistit jiným konkrétním závazkem a nedochází tak k omezení vlastnických práv dlužníka.

Směnečný dlužník nemůže mít nikdy naprostou jistotu, že zajišťovací směnka nebude zneužita věřitelem. Vstupem do směnečného vztahu se vždy vystavuje riziku, že bude muset uplatnit kvalifikovanou obranu, aby se vyvaroval dvojímu placení. Nebezpečí zásahu do svých finančních poměrů se vyvaruje jedině tím, že směnku nepodepíše. V případě, že dlužník vstoupil do směnečného vztahu, je pro něj důležité, aby využil smluvní volnosti a formou preventivních opatření minimalizoval rizika spojená se zneužitím zajišťovací směnky. Záleží pouze na dlužníkovi, zda bude postupovat s veškerou obezřetností při úpravě svých práv a povinností. Dle názoru autorky je nejvhodnější možností ochrany dlužníka proti zneužití směnky kombinace smluvních a směnečných opatření. Smluvním prostředkem je uzavření písemné směnečné smlouvy mezi dlužníkem a věřitelem, jež bude důkazním prostředkem směnečného dlužníka ve směnečném řízení. Směnečná smlouva je tvořena dílčími ujednáními, která stanoví podmínky pro řádné využití zajišťovací směnky. S ohledem na zájmy dlužníka by smlouva měla obsahovat veškerá možná ujednání s přihlédnutím k individuální okolnostem případu.

6 Závěr

Záměrem této práce bylo nejen nastínit směnečnou problematiku, ale také poukázat na výhody, nevýhody a rizika, které směnky přinášejí. V současné době jsou směnky více využívány v obchodní, ale také bankovní praxi, jako zajišťovací prostředek pohledávek.

Obecně lze říci, že směnka poskytuje směnečnému věřiteli prostředek náhradního uspokojení v případě, že směnečný dlužník řádně a včas neplní příčinnou pohledávku. Směnečný věřitel má výhodnější postavení při uplatnění směnky ve směnečném řízení. Směnečná pohledávka je pro něj snadněji a rychleji vymahatelná než nezajištěná pohledávka, jelikož věřiteli stačí pouze předložit formálně správnou a platnou směnku. Uvedené výhody samozřejmě představují nevýhody pro směnečného dlužníka, jelikož se mohou snadno přeměnit v reálná rizika, kterým je směnečný dlužník vystaven. Jedná se zejména o zneužití zajišťovací směnky a hrozbu dvojího placení.

Směnečné právo má problematické oblasti, kterými je třeba se zabývat. Nevýhoda směnek spočívá především v zákonem stanovených náležitostech. V případě, že některá z podstatných náležitostí chybí, stává se směnka neplatnou, tedy s výjimkou náležitostí, u kterých zákon jejich vynechání povoluje. Toto se týká např. údaje místa, v němž má být placeno. Jeho neuvedení nepůsobí neplatnost směnky, jelikož platebním místem je u směnky cizí místo uvedené u směnečníka, u směnky vlastní místo vystavení. Jak již bylo zmíněno, tak pro dlužníka představuje značné nebezpečí, pokud není dostatečně informovaný. Na druhou stranu by se měl dlužník před podpisem směnky informovat o tom, jaké důsledky mohou z tohoto jednání nastat. Někdy tomu však může bránit složitá formulace právní úpravy, ale v dnešní době je mnoho možností, jak se dozvědět co nejvíce o dané problematice např. prostřednictvím využití moderních technologií. Směnka ovšem může být dobrý sluha, ale špatný pán. Z tohoto tvrzení vyplývá, že by směnečné právo mělo být určeno pro ty, kteří vědí, do čeho se pouští.

Dle názoru autorky je třeba se důkladně zaměřit na směnečnou smlouvu, neboť z ní se odvíjí celý směnečný vztah. Z pohledu dlužníka by měla obsahovat veškerá ustanovení, která by se mohla jakýmkoliv způsobem dotýkat využití zajišťovací směnky. Tato smlouva by měla být sepsána písemně, jelikož je důkazní břemeno na straně dlužníka a v případě sporu je pro něj snazší prokázání smlouvy o zajištění směnkou a i celého jejího obsahu. Dále by smlouva měla obsahovat ustanovení týkající se převodu zajišťovací směnky. V důsledku uvedeného by měl být sjednán zákaz převodu zajišťovací směnky bez zajištěné

pohledávky. Takové ujednání sice nebrání v jejím převodu, ale dlužníkovi by v následku tohoto jednání plynul nárok na náhradu škody. V této smlouvě by taktéž nemělo být opomenuto za jakých okolností a kdy se majitel může domáhat plnění ze směnky, tedy kdy může směnku uplatnit. Samozřejmostí je i stanovení výše sumy, jelikož se nemusí shodovat s aktuální výší zajišťované pohledávky a také jakým způsobem se bude určovat výše úroků z prodlení. Výše uvedené doporučení jsou pro dlužníka velice důležité, pokud se jimi bude řídit při uzavření směnečného vztahu, bude mít mnohem lepší postavení. Realita je bohužel trochu jiná a dlužník není často v pozici, kdy by si mohl klást podmínky, tudíž mu většinou nezbyvá nic jiného, než podepsat pouze to, co mu nabízí dlužník.

Na základě řešení tohoto zajišťovacího instrumentu v průběhu celé práce, zejména však rozbořením soudních rozsudků a provedeného dotazníkového šetření dospěla autorka k závěru, že nejvíce problémů je spojeno s převoditelností směnky a nedostatečnou znalostí směnečné problematiky v pozici dlužníka. Zajišťovací směnka je efektivním zajišťovacím právním nástrojem. Je ale nutné, aby směnečný dlužník a věřitel měli určité znalosti směnečných vztahů, především proto, aby mohli posoudit výhody a nevýhody využití směnky, a to i z hlediska soudního řízení. Směnečné řízení je pro věřitele o poznání výhodnější při vymáhání práv ze zajištěné pohledávky. Z tohoto vyplývá, že se dlužník mnohem hůře může bránit uplatnění zajišťovací směnky.

7 Seznam použitých zdrojů

Literatura

ČERNÁ, S., ŠTENGLOVÁ, I., PELIKÁNOVÁ, I., DĚDIČ, J., a kolektiv. *Obchodní právo. Podnikatel, podnikání, závazky s účastí podnikatele*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, s. 625. ISBN 978-80-7552-333-4

ČERNOHORSKÁ, L. *Komplexní pohled do bankovního světa*. 2. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2017, s. 170. ISBN 978-80-7560-094-3

ČERNOHORSKÝ, J., TEPLÝ, P., *Základy financí*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011, s. 304. ISBN 978-80-247-3669-3

ELIÁŠ, K., a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Praha: Nakladatelství Sagit, a. s.1120, 2012; s. ISBN 978-80-7208-922-2

CHALUPA, R., *Zajišťovací směnka*. Praha: LINDE PRAHA, a.s., 2009, s. 72. ISBN 978-80-7201-756-0

JINDROVÁ, B., *Účetní souvztažnosti v kostce pro podnikatelskou sféru*. Praha: Verlag Dashöfer, 2013, s. 296. ISBN 978-80-86896-79-0

KOTÁSEK, J. *Zákon směnečný a šekový. Komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 456. ISBN 978-80-7552-543-7

KOTÁSEK, J. *Právo cenných papírů*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 242. ISBN 978-80-7400-515-2

KOVAŘÍK, Z., *Přehled judikatury. Směnečná judikatura*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 190. ISBN: 978-80-7357-530-4

KOVAŘÍK, Z., *Směnka a šek v České republice*. 6. přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 642. ISBN 978-7400-402-5

LIŠKA, V., a kol. *Podpisy II – směnky a šeky*. Praha: Ediční středisko ČVUT, 2017, s. 74. ISBN 978-80-01-06093-3

MRKOSOVÁ, J., *Účetnictví 2011*. Brno: Computer Press, a.s., 2011, s. 230, ISBN 978-80-251-3422-1.

NOVOTNÝ, P., BUDÍKOVÁ, P., IVIČIČOVÁ, J., KEDROŇOVÁ, K., ŠTROSOVÁ, I., ŠTÝSOVÁ, M., *Nový občanský zákoník, smluvní právo*. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2014, s. 232, ISBN 978-80-247-5164-1

REJNUŠ, O., *Finanční trhy*. 3. rozšířené vydání. Ostrava: KEY Publishing, s.r.o., 2011, s.768. ISBN 978-80-7418-128-3

ŘEZŇÁKOVÁ, M., *Efektivní financování rozvoje podnikání*. Praha: GRADA Publishing, a. s., 2012, s. 144. ISBN 978-80-247-1835-4

RYNEŠ, P., *Podvojně účetnictví a účetní závěrka*. 14. aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2014, s. 1135. ISBN 978-80-7263-853-6

SLANINA, J., JEMELKA, L., VETEŠNÍK, P., WACHTLOVÁ, L., FLÍDR, J. *Zákon o spotřebitelském úvěru. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. ISBN 978-80-7400-645-6

TINTĚRA, T., *Závazky a jejich zajištění v novém občanském zákoníku*. Praha: Leges, 2013, s. 200. ISBN: 978-80-87576-75-5

Internetové zdroje

www.mfcr.cz

www.vyplnto.cz

www.judikaty.info

Právní předpisy

Zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 191/1950 Sb., směnečný a šekový, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Judikáty

Rozsudek Nejvyššího soudu: *Právo majitele listiny doplnit do blankosměnky chybějící údaje* 2015 [online]. Dostupné z: <https://www.judikaty.info/cz/document/nscr/117169/>

Rozsudek Nejvyššího soudu: *Zajištění pohledávky směnkou v případě spotřebitelské smlouvy* 2015 [online]. Dostupné z: <https://www.judikaty.info/cz/document/nscr/120450/>

Rozsudek Nejvyššího soudu: *Požadavek určitosti platebního místa ve směnce* 2013 [online]. Dostupné z: <https://www.judikaty.info/cz/document/nscr/2101/>

Rozsudek Nejvyššího soudu: *Splatnost směnky* 2012 [online]. Dostupné z: <https://www.judikaty.info/cz/document/nscr/5989/>

Rozsudek Nejvyššího soudu: *Neplatnost směnky* 2013 [online]. Dostupné z: <https://www.judikaty.info/cz/document/nscr/112980/>

Rozsudek Nejvyššího soudu: *Běh promlčecí lhůty k uplatnění práv ze směnky* 2013 [online]. Dostupné z: <https://www.judikaty.info/cz/document/nscr/4724/>

8 Přílohy

Vážení respondenti,

touto cestou bych Vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku, který bude sloužit pro mou diplomovou práci s názvem „Směnka jako zajišťovací instrument. Cílem tohoto dotazníku je zjistit a zhodnotit situaci týkající se směnečné problematiky. Dotazník je zcela anonymní a vyplnění Vám nezabere více jak 10 minut.

Předem Vám děkuji za Váš čas a vyplnění dotazníku.

Petra Vyšatová

1) Pohlaví

- žena
- muž

2) Věk

- 18 – 25
- 26 – 35
- 36 a více

3) Nejvyšší dosažené vzdělání

- středoškolské vzdělání s výučním listem
- středoškolské vzdělání s maturitou
- vysokoškolské vzdělání

4) Povolání

- pracuji
- studuji + pracuji
- studuji

5) Vzal/a jste si někdy půjčku? V případě, že ano, na co jste ji použili?

- ano

- ne
- vlastní odpověď

6) Vytváříte si finanční rezervu pro případ ztráty zaměstnání?

- ano
- ne

7) Víte co je to směnka?

- ano
- ne

8) V případě, že ano, jaké jsou Vaše zkušenosti?

- vlastní odpověď

9) Doporučili byste použití směnky? Odpověď prosím zdůvodněte.

- ano
- ne
- vlastní odpověď

**10) Myslíte si, že jsou směnky využívaným instrumentem k zajištění pohledávky?
V případě, že ano, popište výhody, které shledáváte v tomto zajišťovacím instrumentu.**

- ano
- ne

**11) Znáte nějaká rizika, která mohou vyplývat z tohoto zajišťovacího instrumentu?
Pokud ano, popište jaká.**

- ano
- ne
- vlastní odpověď

12) Víte o tom, že směnka může vést k exekuci?

- ano
- ne

13) Jaká je podle vás nejčastější příčina, že lidé nechávají své dluhy dovést až k exekuci?

- tíživá finanční situace
- nedbalost
- právní neznalost

14) Na koho se obracíte, pokud potřebujete poradit s financemi?

- sám/sama si potřebné informace vyhledám
- rodinu
- internet
- finanční poradce
- přátelé